

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

NSVL A j a l o o K a t e e d e r

MAAREFORM NÕUKOGUDE EESTIS

AJAVAHEMIKUL 1940 - 1941. A.

Diplomitöö.

Mainu M a a n d i.

*TRÜ NSVL ajal.
kat. nr. 1269.*

Tartus 1956. a.

Eessõna.

Käesoleva diplomitöö ülesandeks on valgustada üht olulist osa sotsialistlikust ülesehitustööst Eesti NSV-s ajavahemikul 1940.-1941.a. Töös püütakse näidata, kuidas nõukoguliku maareformi teostamisega asuti lahendama ühte kapitalistliku korra põhilisi vastuolusid eesti külas. Töö ei pretendeeri küsimuse ammendavale esitamisele, vaid tahab perioodika põhjal anda ülevaate olulisematest sündmustest maareformi teostamisel.

Töö kirjutamisel on põhilise allikmaterjalina kasutatud käsitletaval perioodil ilmunud perioodikat. Sellest kasutati olulisemalt ajalehtede "Postimees", "Rahva Hää" ja "Talurahva Hää" 1940. ja 1941. a. aastakäike. Lisaks nimetatutele on seadusandluse osas kasutatud allikmaterjalina Riigi Teatajat 1940. ja Eesti NSV Teatajat 1941.a. Kirjandusena on kasutatud vastavasisulisid artikleid ajakirjast "Eesti Bolševik", ajalehtedest "Rahva Hää", "Õhuleht", "Edasi" jne. sõjajärgsest perioodist.

Tehnilistel põhjustel ei olnud võimalik kasutada arhiivmaterjali, mis kahtlemata oleks aidanud põhjalikumalt käsitleda antud teemat.

Tolleaegsed ajalehed valgustasid oma veergudel maareformiga seoses olevaid küsimusi liiga ühekülgselt, idealiseerivalt, kuna puudusid kritiseeriv osa oli puudulik. See on seletatav ajajärgu paatosega, mis ilmnes suhtumi-

ses maareformi sündmusesse enesesse. Selline ülev paatos, peamiselt edusammude näitamine, pidi hoogustama ja innustama talurahvast uue elu ehitamisel.

Kuna antud töö baseerub peamiselt ajalehtede materjalil, siis selline valdavalt ühekülgne suhtumine kajastub ka autori esituses.

Nõukogude autoritest on kasutatud J.Lauristini "Esimene nõukogude aasta Eestis", V.Matini "Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis", A.Mureli "Eesti NSV kollektiviseerimisest" ja Buzulukovi "Eesti NSV talundite majanduse analüüs alates nõukogude maareformist (1944.a.-1947.a.) kuni massilise kollektiviseerimiseni (1949.a.)".

Nimetatud autorite töödest kasutati mõningaid üldistavaid kokkuvõtteid faktilise materjali osas ja mõningaid hinnanguid.

Sissejuhatus.

Agraarküsimus oli tsaari-Venemaal ajaloo vältel revolutsioonilise liikumise naelaks. Eriti suure ulatuse omandas klassivõitlus külas imperialismi perioodil.

Iganenud agraarsuhteid võis hävitada ja uutega asendada vaid sotsialistlik revolutsioon.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon ja hiljem põllumajanduse kollektiviseerimine põhjustasid Venemaa küla põhjaliku revolutsioonilise ümberkujumise ja lahendasid agraarküsimuse töötava talurahva huvides.

Proletaarse revolutsiooni ajutise lüüasaamise tagajärjel läks agraarküsimuse lahendamine Eestis kuni 1940. aastani teist rada. Eesti kodanlus teostas oma klassihuvides maareformi, kuid see ei lahendanud agraarküsimust. Töötav talurahvas kannatas endiselt maapuuduse ja ebaõiglaste maksude all ning pidi orjama hallparuneid.

See oli eesti töötava talurahva poliitilise võitluse majanduslikuks aluseks.

Alles pärast nõukogude korra taaskehtestamist Eestis asuti agraarküsimuse õigele lahendamisele.

Et paremini mõista nõukogulikku maareformi, on vajalik heita pilk murrangulistele sündmustele eesti rahva elus 1940. aastal. Eesti kodanlik vabariik oli täiel määral sõltuv lääne imperialistlikest suurriikidest ning pidi arvestama nende soove ja huve. Oma- ja välismaise finantskapitali ühise ning pidevalt süveneva ekspuaterimise tulemusena kasvas töötava rahva viletsus, mida veelgi süvendasid majanduskriisid. Kui imperialistlike vastuolude teravnemise tulemusena 1939. aastal puhkes II maailmasõda, kerkis ka eesti rahva ette reaalne hädakoht saada kaasa tõmmatud sõjakeerisesse.

Nõukogude Liit, kes kogu oma olemasolu kestel oli pidevalt taotlenud rahupoliitikat, võttis nüüd tarvitusele uusi abinõusid rahu ja julgeoleku kindlustamiseks oma rahvastele. Üheks selliseks abinõuks oli ettepanek kõikidele Balti riikidele - sealhulgas ka Eestile - sõlmida vastastikuse abistamise pakt NSV Liiduga. Töötava rahva survele oli kodanlik valitsus sunnitud sellega nõustuma ja nii kirjutatigi vastastikuse abistamise lepingule alla 28. septembril 1939. aastal. Lepingu kohaselt lubati Nõukogude Liidul rajada lennu- ja mereväe sõjalisi baase Eesti territooriumile ja paigutada sinna ka vajalikul arvul oma

relvastatud jõude, samuti lubati sõjalist abi vastaspooltele vaenlase kallaletungi puhul ning keelduti osa võtmast koalitsioonidest teise lepinguosalise vastu. Samal ajal sõlmiti ka leping kaubanduse arendamiseks Nõukogude Liidu ja Eesti vahel.

Kodanliku Eesti valitsusel oli aga vastastikuse abistamise pakti sõlmimine ainult laveerimispoliitika teostamine. Tegelikult asus ta provokatsioonilisele tegevusele Nõukogude Liidu vastu. Olles saksa imperialistide käsilane, jätkas ta sõjaliste blokkide loomist Nõukogude Liidu vastu. Nii tugevdati Balti riikide liitu ja suurendati assingneeringuid sõjalisteks otstarveteks. Kui valge-soomlased alustasid sõda Nõukogude Liidu vastu, abistas eesti kodanlik valitsus soome valgekaartlasi nii materiaalselt kui elavjõuga. See oli jäme kokkuleppe rikkumine. Samal ajal sisepoliitikas teostas kodanlus fašistlike organisatsioonide abil terrorit töörahva vastu.

Seetõttu süvenes ja kasvas töötava rahva rahulolematus kodanliku valitsuse sise- ja välispoliitikaga.

Eestimaa Kommunistlik Partei selgitas pidevalt rahvahulkadele kodanliku valitsuse reeturlikku poliitikat ja kutsus rahvast võitlema demokraatlike vabaduste ja sõbralike suhete kindlustamise eest Nõukogude Liiduga.

16. juunil 1940.a. esitati Nõukogude Liidu poolt noot, milles nõuti Eestis uue valitsuse moodustamist, kes sooviks ausalt täita vastastikuse abistamise pakti.

Nõukogude valitsuse nõudmist toetasid revolutsioonilised rahvahulgad Eestis, kes miitingutel ja koosolekutel avaldasid pahameelt senise valitsuse reeturliku tegevuse üle.

21. juunil 1940. algasid üle maa EKP juhtimisel töötava rahva revolutsioonilised väljaastumised. Kõigis suuremates linnades ja keskustes toimusid töörahva demonstratsioonid, kus nõuti demokraatliku valitsuse loomist. Mõralseks toeks töötavale rahvale olid Eestis viibivad nõukogude väed. Töörahva revolutsiooniline väljaastumine sundis vana valitsust ametist lahkuma. Sama 21. juuni 1940.a. õhtul moodustati uus demokraatlik valitsus, eesotsas eesti progressiivse kirjaniku Johannes Vares-Barbarusega.

Sm. Käbin puudutades NLKP XX kongressil eri maade sotsialismile ülemineku vormide küsimust, märkis "et 1940. aastal kujunes Eestis olukord, et üksteise vastu sõdivad imperialistlikud grupid ei saanud Eesti kodanlusele abi osutada. Sattudes silm-silma vastu oma töölisklassiga, oli kodanlus sunnitud nõustuma järeleandmistega!"¹ Kujunenud jõudude vahekorras õnnestus eesti

---

¹ Sm J.Käbini kõnest Nõuk.Liidu Komm. Partei XX kongressil, "Noorte Hääl" nr.44, 21.veebr. 1956.

töölisklassil teostada üleminek sotsialismile rahulikult, kasutades selleks ära kodanlikku parlamenti.

Rävolutsioonilise rahva poolt moodustatud valitsus seadis jalule töötava rahva õigused ja asus demokratiseerima riigikorda Eestis.

Saadeti laiali kodanluse relvastatud fašistlikud organisatsioonid ning loodi töölistest ja talupoegadest "Rahva omakaitse", taastati ja loodi ametiühingu- ja teisi töörahva organisatsioone. EKP legaliseerus ja hakkas välja andma oma häälekandjat "Kommunist" (mis ilmus varem illegaalselt).

Välispoliitika alal seati ülesandeks sõbralike suhete kindlustamine Nõukogude Liiduga ja vastastikuse abistamise pakti aus täitmine.

14. ja 15. juulil 1940.a. toimusid tõeliselt demokraatlikud valimised Riigivolikogusse. Kommunistliku partei üleskutsel ühinesid kõik töörahva organisatsioonid üheks valimisblokiks - Eesti Töötava Rahva Liiduks. Selle bloki nimekirjas üles seatud saadikukandidaadid valis rahvas oma esindajaina Riigivolikogusse.

Uus, demokraatlikult valitud Riigivolikogu otsustas rahva tahte kohaselt 21. juulil 1940.a. Eestis kehtestada nõukogude võim ning paluda NSV Liidu Ülemnõukogult Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi vastuvõtmist NSV Liidu koosseisu võrdõigusliku liiduvabariigina.

22. ja 23. juulil võeti vastu deklaratsioonid suurtööstuse, pankade ja maa natsionaliseerimise kohta.

Algas sotsialistlik ülesehitustöö Eesti NSV-s, mille käigus loodi uued tootmissuhted ning arenesid edasi tootlikud jõud.

25. augustil 1940.a. võeti vastu Eesti NSV konstitutsioon, milles sanktsioneeriti toimunud muudatused.

"Sealjuures peab rõhutama", nagu märgiti NLKP XX kongressil, "et suure sotsialistliku riigi - NSV Liidu olemasolul, tema eeskujul ja moraalsel toetusel oli eesti rahva võidule otsustav tähtsus, sest see tugevdas tema meelekindlust võitluses, halvas kodanlise kontrrevolutsioonilisi kavatsusi."¹

Nõukogude võimu esimeste seadustega purustati vanad tootmissuhted ja asendati uutega, mis avasid tootlikele jõududele uued arenguperspektiivid.

Pankade ja suurtööstuse natsionaliseerimine andis võimaluse kodanliku Eesti laostunud väiketööstuse asemel hakata arendama sotsialistlikku suurtööstust kaas-aegse tehnika baasil. See toimus vanade tehaste taastamise ja uute vabrikute ehitamise teel. Sellega koos paranes järsult töölisklassi materiaalne olukord, likvideeriti tööpuudus ja tõsteti töötasusid.

Ühe osa uute tootmissuhete loomisest moodustas nõukogulik maareform.

---

¹ Seltsimees I.Käbini kõnest Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XX kongressil, "Noorte Hääl" nr.44 21.veebr.1956.

I

NÕUKOGULIKU AGRAARREFORMI ETTEVALMISTAV PERIOOD.

1. Talurahva olukord kodanlikus Eestis.

Tuginedes II Ülevenemaalisel Nõukogude Kongressil vastu võetud maadekreedile, mis tühistas jäädavalt maaeraomanduse õiguse, teostas nõukogude võim Eestis 1917.a. mõisnike maade konfiskeerimise.

Selle tulemusena anti rahva omandusse üle 2,4 miljoni hektari maad ning eesti töötav talurahvas vabanes iga-aastas-
test rendimaksudest 40 miljoni kuldrubla ulatuses.¹

Rohkem kui 1000 mõisa konfiskeerimine ja kõigi maade natsionaliseerimine viidi läbi lühikese ajaga. Elus ja elu-
ta inventar jäeti kohale, igas mõisas koostati üksikasjali-
ne akt maa hulga, karja, põllutööriistade, seemne jne. koh-
ta ning kogu see vara anti mõisates loodud maatöölise vanemate nõukogude ja valdade töörahva nõukogude korraldusse. Poolfeodaalse rõhumise aluse, mõisnike maavalduse likvideerimine tõstis bolševike autoriteeti talurahva hulgas. Tolleaegsed bolševike juhid aga ei arvestanud Lenini seisukohti, et "vajalik tingimus sotsialistliku revolutsiooni võiduks,

---

¹ E.Brandt, Eesti majanduse olukord kodanliku diktatuuri perioodil, Tallinn 1955, lk.4.

mis ainuüksi tagab kindla edu ja maaseaduse täieliku elluviimise, on töötava ja ekspluateeritava talurahva täielik liit töölisklassiga - proletariaadiga..."¹

ja et talupojad "tahavad jätta endale väikemajapidamist..."²

ja meie "ei tohi mööda minna laiade rahvahulkade otsusest."³

EK(b)P kutsus 5. jaanuaril 1918. a. kokku kõigi maakondade esindajaist Eestimaa põllumajandusliku kongressi, et otsustada lõplikult maa küsimus. Sellel kongressil viisid kommunistid läbi otsuse mõisa maid mitte tükeldada ega talupoegadele jaotada. See oli suur poliitiline viga, mis takistas talurahva ja töölisklassi liidu tekkimist.

Nõukogude võim Eestis ei kestnud kaua. Kodanlus, kel polnud endal küllalt seesmisi jõude, provotseeris oma reeturliku tegevusega Lääne-Euroopa riikide interventsiooni nõukogude võimu hävitamiseks. Kuna Nõukogude Venemaa viibis ise samal ajal interventsiooni rõngas ega saanud Eestit abistada, olid revolutsioonilised jõud siit sunnitud ajutiseks taanduma. Kõik nõukogude võimu ümberkorraldused kaotati ja välismaiste interventide abiga sai võimule eesti kodanlus.

Kodanlik Eesti vabariik oli vaid formaalselt iseseisev, tegelikult oli ta sõltuv ameerika-inglise-saksa impe-

---

1 V. I. Lenin, Teosed, 26. kd. lk. 297.

2 Samas lk. 232.

3 Samas.

rialistide monopolistlikust kapitalist ja pidi seetõttu korraldama kogu majanduselu nende huvide kohaselt.

Täites välismaiste monopolistide tahet saboteeris Eesti kodanlus teadlikult igasuguste majanduslike sidemete arendamist Nõukogude Liiduga. See mõjus halvavalt Eesti majanduselu, eriti tööstuse arengule. Lääne-Euroopa suurriikide eesmärgiks aga oligi likvideerida Eestis varem loodud suurtööstus, kui maa majandusliku sõltumatuse alus ja anda vägivaldselt rahvamajandusele agraarne seisund.

Rahvahulkades püsis revolutsiooniline liikumine ja ähvardas kodanluse võimu. See sundis eesti kodanlust asuma laveerimispoliitika teostamisele.

10. oktoobril 1919.a. kuulutas Asutav Kogu välja maa-reformi, mille alusel võõrandati mõisnike maad ja kuulutati riigi omaks. Kasutades ära Eesti Tööraha Kommuuni poolt tehtud vigu agraarküsimuses ja soovides talurahva hulki töö-
lisklassi revolutsioniseeriva mõju alt enda poole meelitada, lubas kodanlus anda maad töötavale talurahvale.

Lubati, et parunitelt võõrandatud mõisamaadele rajatakse 40 000 elujõulist kahehobusetalu, mis antakse kasutamiseks mõisatöölilistele, maatameestele ja popsidele.

Kui aga asuti maareformi elluviimisele, selgus, et see oli vaid poliitiline manööver, mille eesmärgiks oli talupoegade petmise teel kindlustada kodanluse võimu.

Maareformi teostati väga aeglaselt ja sellega ei kus-

tutatud töötava talurahva maanälga.

Maad anti kapitalistide soosikutele, klassisõjast osa võtnud valgetele kindralitele ja "kangelastele". Paremad maad ja mõisasüdamed läksid "eriotstarbeks" endistele pa-runitele tagasi.

Mõisatöölised ja maatamehed jäid enamuses maast ilma. Vähestel õnnestus saada vilets maatükk kuskil mõisamaade äärel liivikul või sooserval.

Maavaldus pärast kodanlikku maareformi kujunes 1939. a. ametlikel andmetel järgmiseks:

Talude suurus	% talude üldarvust (140 000)	% kasutatavast maast
alla 10 ha	52 %	9,6 %
10 - 30 ha	32,2 %	41,1 %
üle 30 ha	15,8 %	49,3 % 1)

Tegelikult oli suurtaalude, mõisade hulk märksa suurem ametlikest andmetest.

Nii suurendas kodanlik maareform ühelt poolt suurte kulakutalude maavaldust, teiselt poolt rajas arvuka hulga elujõuetuid pisikohti, mis pidid kindlustama kulakuile odava tööjõu.

1939.a. põllumajandusloenduse andmete kohaselt oli kodanlikus Eestis:

---

1) Esimene Eesti Töötava Talurahva Kongress, Tallinn, 1945, lk. 22 - 23.

aastapalgalisi sulaseid 21 486
suvetöölisi 22 773
karjaseid 15 999.

Samal ajal ulatus päeva- ja tükitöölaliste poolt tehtud tööpäevade arv ajavahemikul 1.VI 1938 - 1.VI 1939.a - 4 360 508-le.¹

Kui arvestada seda, et üks päevatöoline töötas aastas keskmiselt 50 päeva kulaku juures, siis ulatus selliste päevatöölaliste arv 90 000-ni.

Põllutöölaliste olukord oli tööstustöölaliste omast palju halvem (tööpäev oli pikem, ulatudes enamasti 16 - 18 tunni- ni, ületunnitööde eest ei makstud, sotsiaalkindlustus oli halvasti korraldatud jne.)

Põllutöölaliste aastatulu oli keskmiselt 377 krooni ma-
dalam tööstustöölaliste omast.² Põllutöödel kasutati meestöö-
liste asemel väga palju odavat naiste tööjõudu, eriti hoo-
ajatöödel. Laialdaselt kasutati ka alaealiste laste tööjõu-
du, mis oli samuti väga odav.

5.märtsil 1926.a. võttis kodanlik riigikogu välisimpe-
rialistide surve vastu seaduse mõisnikelt võõrandatud maa-
de eest tasumaksmise kohta. Nii läks kodanlik maareform ees-
ti talurahvale kalliks maksma. Kuni 1934.aastani tasusid
talupojad rendi- ja ostumaksuna 39,5 miljonit eesti krooni.
Asundustalude võlgnevus väljaostumaksude näol oli 1940.aas-

---

¹ III Põllumajandusloendus 1939. Vihk I, lk.15.

² Rahva Hääli nr.31, 23.juulil 1940.

taks tõusnud 45 miljoni kroonini.¹

Kodanlik Eesti oli muutunud lääne imperialistlike suurriikide, peamiselt Inglismaa, Saksamaa ja USA agraar-ripatsiks. Vastavalt sellele kujundas külakodanlus oma majapidamise põllumajandussaaduste väljaveoks Lääne-Euroopa tööstuslikesse maadesse.

Põllumajandussaaduste osatähtsus ekspordis moodustas

1929.a.	-	47 %
1932.a.	-	54 %
1934.a.	-	38 %
1936.a.	-	52 %
1939.a.	-	52 %

kogu väljaveost.²

Juhtivaks põllumajandusharuks kujunes vastavalt välis-
turu nõudeile karjandus. Talundite rahalistest sissetuleku-
test andis 70 % karjakasvatus.³ Põllumajandussaaduste hin-
nad määras välisturg.

Majanduskriisid laostasid talurahvast ja pidurdasid
põllumajanduse arengut. Kriisiaastatel toimunud põllumajan-
dussaaduste hinnalangused avaldasid eriti purustavat mõju
väike- ja kesktalundite majandusele, mis kiirendas dife-
rentseerumist külas.

Kuna eesti kodanlik valitsus oli katkestanud kauban-

---

¹ Esimene Eesti Töötava Talurahva Kongress, Tallinn, 1945,
lk. 22 - 23.

² A.Veimer, Eesti NSV majandusprobleeme, lk.70.

³ Sealsamas

dusliku suhtlemise Nõukogude Liiduga, loobudes seega ka äärmiselt kasulikust Leningradi turust, sattus meie põllumajandussaaduste eksport kriisiperioodil suurtesse raskustesse. See süvendas monopoliseerumisprotsessi. Nii loodi ühistegevuse sildi all rida monopolistlike ettevõtteid, nagu "Võieksport", "Lihaeksport", "Munaeksport", "Estonia Eksporttapamajad", jne. Need pidid kindlustama põllupidajatele nende saaduste eest maksimaalse tasu. Tegelikult kaitsesid need kulakluse huve ja muutusid üheks kodanluse rikastumise vahendiks.

Nii osteti "Estonia eksporttapamajade" vorstivabriku juhtivatele töötajatele 7 luksusautot, igale tegelasele üks, alates vorstivabriku juhatajast Sõerd'ist ja lõpetades raamatupidajaga. Tegelikku tarvidust asutusel nende luksusautode järele ei olnud, neid kasutati vaid lõbusõitudeks, kus nende rivi siis Pirita metsakohviku ees paradiitseda lasti.

Vorstivabriku raamatupidaja palk oli sedavõrd suur, et ta peale isikliku auto võis oma "vanaduspäevad ka taluga kindlustada."

Et ka väiksemaid vendi, kes suurematega käsikäes töötasid, ei unustatud, sellest kõneleb fakt, et üks vabriku autojuht-lihavedaja omandas 25.000-kroonise süldivabriku, lihalaajuhataja aga paarikümne-tuhande krooni väärtuse kinnisvara Võhmale.¹

---

¹ Rahva Hääl nr.30, 22. juuli 1940.

K.-k. "Estonia" asutajateks olid põllutöökoja direktor T.Kint, riigimõisate ülevaataja K.Roosileht, Põllumeeste Keskpanga direktor M.Köstner, Viljandi Põllumeeste Seltsi juhataja M.Truusoot ja "Lihaekspordi" direktor A.Anderson. See "ühistegelik" ettevõtte oli tegelikult 9 rahamehe poolt moodustatud aktsiaselts. Põllutööministri Tupitsa kaudu sai k.-k. "Estonia" Eesti Pangalt 402 000 krooni pikaajalist laenu (laen ületas kolm korda põhikapitali). Sæega oli see riigi rahadega töötav puhteraettevõtte. T.Kint ja A.Tupits, kasutades oma kõrget seisundit, saavutasid, et "Estoniale" anti algul linaostu monopol, selle järele ka villaostu monopol, mis võimaldas "Estonia" aktsionääridele igalt villa kilolt 5 krooni ja lina kilolt 2 krooni puhaskasu taskusse pista.¹

Nii kujunesid monopolistlikud ühingud kehvtalurahva laostumisele kaasaitajaiks. Raskest olukorrast väljapääsu otsides sattusid kehv- ja keskmiktalupojad ranga võlakoorma alla.

1940.a. juuniks ulatusid talumajapidamiste kõik võlad kokku 142,4 miljoni kroonini, selle hulgas 68 miljonit krooni maareformivõlga.² Seejuures lasus suurim võlakoorem väiketalunditel.

---

¹ Rahva Hääl nr.30, 22.juuli 1940.

² Talurahva Hääl nr.25, 14.okt. 1940.

Võla suurus vastavalt talundi suurusele oli:

1 - 5 ha suurustel talunditel		122.06 kr. ha kohta		
5 -15 ha	"	90.11 kr.	"	"
15 - 30 ha	"	72.75 kr.	"	"
30 - 50 ha	"	53.00 kr.	"	"
üle 50 ha	"	40.24 kr.	"	" ¹

Neist andmetest selgub, et kehvikute võlakoormis oli üle kolme korra suurem kulakute võlast ja neil puudusid väljavaated selle tasumiseks. Kehvikuil polnud majanduslikku jõudu ega võimalusi end jalule upitada, oma põllumajandust mehhaniseerida, paremat tõukarja ja viljaseemet muretseda.

Järjest süveneva võlgnevuse tulemuseks oli iga-aastane massiline talundite pankrotiseerumine. Nii näiteks läks 1938. aastal 1434 talundit haamri alla. Oksjonil saadi 80% talundeil laskunud võlast. Müüdüd talundeil oli keskmiselt igal talul 6 000 krooni võlga.²

1939. aastal müüdi oksjoni teel umbes 3000 talu.

"Oksjonipäevil ilmusid pristavi haamri ette "haikala-de parved" - direktorid, inspektorid, kindralid, ärimehed, advokaadid ja teised - ning ostsid talud endale. Paremal juhul jäi endine põlluharija kohale virgaks mesilaseks oma uuele peremehele ... see uus peremees oli aga tõeline mood-

---

¹ Talurahva Hääl nr.25, 14.okt. 1940.

² Postimees nr.197, 24.juulil 1940.

sa aja orjapidaja või meie väikestes oludes tõusikmõisnik.¹

Maa oli kodanlikus Eestis muutunud spekulatsioon ja sahkerdamise objektiks. Selle tagajärjel diferentseerumisprotsess külas aina süvenes. Maa koondus ühelt poolt käputäie hallparunite kätte, teiselt poolt suurenes maatustunud talurahva arv, kes elu ülalpidamisvõimalusi otsides linnadesse siirdusid ja seal töötute armeed suurendasid.

Kodanliku valitsuse lõppaastail oli 64 366 vähese maaga talumajapidamisel ehk 39%-ndil kõikidest talumajapidamistest maad kõigest 306 000 ha ehk 9,7 % maa kogupinnast, s.o. keskmiselt vaid 4,7 ha iga üksiku majapidamise kohta. 35 464 kulaklikult jõukat majapidamist ehk 25% kõikidest majapidamistest omasid 1 477 000 ha maad ehk 46,4% kogu maapinnast, s.o. keskmiselt 41,6 ha iga majapidamise kohta, seega 10 korda rohkem kui oli maad kehviktalupoja majapidamistes.²

Samasugune olukord valitses ka talupoegade varustamises töö-, kariloomade ja põllumajandusliku inventariga.

Hobusetajapidamisi maata ja vähese maaga talurahva hulgas oli 52 000 ehk 32,2%. Kulaklikele majapidamistele kuulus samal ajal 39% kogu hobuste üldarvust. Kui maata ja vähese maaga talumajapidamiste hulgas oli lehmata majapidamisi 33 221 ehk 21%, siis kulaklikult jõukal osal külas oli lehmi 41,6% kogu lehmade üldarvust.³

---

¹ Rahva Hääl nr.28, 20.juulil 1940.

² Talurahva Hääl nr.20, 14.veebruaril 1941.

³ Talurahva Hääl nr.20, 14.veebruaril 1941.

Ka kogu põllumajanduslik inventar oli kulakute ja jõukate majapidamiste käes.

Kehviklike vähese maaga talupidamiste kasutuses oli
vaid 3 % Kõigist kultivaatoritest,
1,5% " külvimasinatest,
1 % " niidumasinatest,
1 % " kartulivõtmise masinatest.

Keerulisemad põllutöomasinad puudusid täiesti.¹

Samal ajal kui arvukas hulk kehv- ja keskmiktalupidajaid oli sunnitud oma majapidamised müüma võlgade katteks, kustutati tööstureil, kindraleil ja suurmaaomanikel töörahva vaevaga saadud rahast ainsa suletõmbega kümnetesse tuhandettesse kroonidesse ulatuvaid võlasummasid ning anti üha uusi summasid juurde.

Ajaleht "Rahva Hääel" avaldas 22.juulil 1940.aastal rea kodanliku valitsuse salajasi otsuseid kodanlike äri-
meeste võlgade kustutamise kohta.

Sealt võime lugeda järgmist:

"Vab. val. salajane otsus 15. veebruarist 1935.a.
lubab Pikalaenu Pangal M.Toom'e, H.Raud'i, H.Tõrvandit ja
M.Arrot vabastada nende kohustustest kr. 10 000.

K. Selter.

Majandusminister."

---

¹ Talurahva Hääel nr.20, 14.veebruar 1941.

"Vab. val. salajane otsus 23. dets. 1935.a. lubab Pikalaenu Pangal loobuda nõudmisest kindral J.Laidoneri vastu Vab. val. arvel kr. 47 500.- suuruses summas.

K. Selter.

Majandusminister."

"Vab. val. salajane otsus 8.oktoobrist 1937.a. lubab Pikalaenu Pangal loobuda nõudmisest kr. 10 000.- ja kr. 740.- suuruses summas.

K. Selter.

Majandusminister."¹

"Vab. val. salajane otsus 10.juulist 1936.a. lubab Pikalaenu Pangal loobuda nõudmisest J.Kulli vastu Vab. val. arvel kr. 10 000.- ja kr. 740.- suuruses summas.

K. Selter.

Majandusminister."

"Vab. val. salajane otsus 12.juulist 1935.a. lubab Pikalaenu Pangal loobuda nõudmisest J.Roosmaa vastu Vab. val. arvel kr. 147 076.- ja kr. 8 250.- suuruses summas.

K. Selter.

Majandusminister."²

Talurahva abistamise ettekäändel loodud mitmesugused kodanlikud asutused, nagu Põllutöökoda, Eesti Maapank jt.

---

¹ Nähtavasti K.Selteri võlg, kuna nime pole märgitud.

² Rahva Hääl nr.30, 22. juulil 1940.a.

tegelesid samuti töötava talurahva röövimisega ja hallparunite rikastamisega.

Kodanliku valitsuse poolt teostatav silmapetteline preemiate poliitika talurahva olukorra kergendamiseks ja põllumajanduse arendamiseks oli jällegi kasulik ainult hallparunitele-kulakutele.

Kui võrrelda toetusi, mis anti näiteks Põllutöökojale ja Väikemaapidajate ja maatöölise kojale, siis selgub, et viimane sai riigieelarve kaudu toetust ainult 2,8% sellest summast, mis sai Põllutöökoda.¹

Kodanliku valitsuse selline majanduspoliitika tõi kaasa rahva elatustaseme üldise languse.

Statistiliste andmete põhjal selgub, et kodanliku valitsuse lõpuperioodil suutsid 66 615 põllutöölist ja talu-teenijat ülal pidada vaid ühe koduses majapidamises töötava perekonnaliikme 14 - 15 palgalise töötaja kohta. Lapsi ja vanadusest tööjõuetuid perekonnaliikmeid suudeti ülal pidada iga 4 aktiivse töötaja kohta ainult ühe.²

Madal elatustase tingis ka rahvaarvu kahanemise. Rahvastiku vähenemises püstitas kodanlik Eesti maailmarekordi: iga 1 000 elaniku kohta ületas surnute arv 4,3 võrra sündinute arvu. Eriti suur oli surevus laste hulgas. 1000-ndest rinnalapsest surid kodanlikus Eestis 100, seega 10 %. Samal

---

¹ Postimees nr.196, 23.juulil 1940.a.

² Sealsamas.

ajal surid Norras ja Rootsis igast tuhandest lapsest esimesel eluaastal 54, Hollandis ja Sveitsis 51.¹

Agraarküsimus oli eesti töötavale talurahvale sajandite vältel olnud eluliseks küsimuseks. Eesti kodanlik valitsus ei lahendanud seda küsimust. Kodanliku maareformi tulemusena vabanes talurahvas küll otsesest rahvuslikust survest ja feodalismi iganditest, kuid kannatas finantskapitali rõhumise, maapuuduse ja võlakoorma all. Talurahva töö arvel rikastus tõusikkodanlus. Oli vaja uut ühiskondlikku jõudu, mis purustaks kodanluse võimu ja looks eeldused uute majanduslike suhete arengule.

Majanduslike ja poliitiliste vastuolude süvenemise käigus kujuneski kodanlikus Eestis selline jõud - tööliklassi ja töötava talurahva liit, mille abil kukutati kodanluse võim ja kehtestati töötava rahva valitsus, kes asus agraarsuhteid ümber korraldama töötava talurahva huvides.

---

¹ Rahva Hääli nr. 31, 23. juulil 1940. a.

2. Riigivolikogu deklaratsioon ja seadusandlus
maaküsimuses.

21. juulil 1940. aastal tuli kokku demokraatlikult valitud Riigivolikogu esimene istungjärk. Sellel võeti vastu deklaratsioon, mis töötava rahva tahte kohaselt kuulutas Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks. Seega taastati nõukogude võim Eestis ja tehti lõpp rahva poolt vihatud kapitalistide võimutsemisele.

Nõukogude võimu taaskehtestamine võimaldas asuda põhjalike ümberkorralduste teostamisele rahvamajanduse alal. Sotsialismi ülesehitamiseks oli tarvis kindlustada töölisklassi ja talurahva liitu, seepärast asuti esmajärjekorras agraarsuhete korraldamisele.

Töötades teoreetiliselt välja tööliste ja talupoegade liidu majandusliku aluse põhiteesid, näitas V. I. Lenin, et partei agraarprogrammi teostamine on pikemaajaline protsess ja seepärast on siin võimalikud üleminekuvormid.

"Sotsialismi võidu tingimustes ... on töölised kohustatud nõustuma töötavate ja eksploateeritavate väiketalupoegade poolt ettepandavate üleminekuabinõudega, kui need abinõud ei kahjusta sotsialistlikku üritust.¹

---

¹ V. I. Lenin, Teosed 26. kd. lk. 305.

Lenin rõhutas, et sotsialistidel ei tule mõttessegi eksproprieerida väiketalupoegi, et ainult eeskuju mõjul hakkavad neile selguma mehhaniseeritud sotsialistliku põllumajanduse paremused.¹

Lenin väitis, et "proletariaat on kohustatud sotsialismi võidu huvides järele andma töötavale ja eksploateeritavale väiketalupojale nende üleminekuabinõude valikus, sest see ei too kahju sotsialismi üritusele, vaid kindlustab tööliste ja talupoegade liitu, mis on "aus koalitsioon", aus liit, sest põhilist lahkuminekut palgatööliste huvide ning töötavate ja eksploateeritavate talupoegade huvide vahel ei ole."²

Neid Lenini teoreetilisi seisukohti ja vennasvabariikide kogemusi arvestades asus nõukogude võim Eestis agraarsuhete ümberkorraldamise tegelikule teostamisele.

Esimeseks sammuks sellel teel oli Riigivolikogu poolt 23. juulil 1940. a. vastu võetud deklaratsioon maa kohta. Selles öeldi, et "juhituna töötava talurahva tõelistest huvidest ja väljendades kogu töötava rahva tahet, Riigivolikogu otsustab:

"Kogu maa ühes selle maapõuevaradega, kõik metsad, järved ja jõed kuulutatakse kogu rahva omanduseks, s.o.

---

¹ V.I.Lenin, Teosed 25.kd. lk.261.

² V.I.Lenin, Teosed 26.kd lk.304.

riigi omanduseks."¹

Deklaratsiooni kohaselt määrati iga töötava talupoja kasutada kõige rohkem 30 ha maad. Ülejäänud osa arvati riiklikku maatagavarasse.

Sellega tehti jäädavalt lõpp maaga hangeldamisele. Kõikidele talupoegadele, kes tahtsid maad harida ja sellega endale ja oma perekonnale ülalpidamist teenida, kindlustati see võimalus, ilma et neil oleks selle eest vaja olnud kellelegi maksta. Deklaratsioonis märgiti: " Maa, mis praegu on töötavate talupoegade valduses, samuti maad, mida riik annab maata ja vähese maaga talupoegadele, kindlustatakse töötavate talupoegade põliseks pidamiseks. Igasugused katsed haarata talupoegade isiklikku omandust või vastu töötavate talupoegade tahtmist neile peale sundida kolhoosidesse organiseerumist, tõkestatakse otsustavalt, kuna need on kahjulikud riigi ja rahva huvidele."²

Kuulutati kustutatuks ka kõik maksuvõlad, mis olid tekkinud seoses kodanliku maareformiga.

Maadeklaratsiooni elluviimiseks moodustasid Eesti NSV Valitsus ja EKP Keskkomitee 30. juulil 1940. a. vähese maaga ja maata talupoegade maaga varustamise Peakomitee,

---

¹ Riigi Teataja nr. 77, 23. juulil 1940. Art. 744.

² Samas.

kellele tehti ülesandeks ette valmistada ja teostada kõik vajalikud abinõud selleks, et võiks viibimata alata maasoovijate varustamist maaga.

Peakomitee pidi kindlaks tegema talurahva varustamiseks riiklikku maafondi arvatavate maade hulga ja maasoovijate arvu 1. septembriks 1940.a.

Lafade talurahvahulkade kaasatõmbamiseks nõukogude maareformi teostamisele loodi igas maakonnas maavalitsuste juurde kolmeliikmeline maakomitee ja igasse valda maatameestest ja vähese maaga talupoegadest kolmeliikmeline vallakomitee.

27. juulil 1940.a. tehti Maksude Talituse poolt saadetud ringkirjaga kõigile maksuinspektoritele korraldus töötavatelt talupoegadelt kõikide maksuvõlgade ja administratiivkorras pealepandud maksude sissenõudmise seismapanemiseks. Maksuvõlgadeks loeti kõik töötavate talupoegade maksukohustused, mis on tekkinud enne 23. juulit 1940. a.

Samas ringkirjas selgitati ka töötava talupoja mõistet. Selle kohaselt tuli "töötavaks talupojaks lugeda maaharijat, kes oma talundis, mille suurus ei ületa 30 hektari, sooritab kõik põllumajanduslikud tööd ise ühes oma perekonnaliikmetega."¹

---

¹ Postimees nr.204, 31.juulil 1940.a.

Selle kõrval lubati kasutada ajutiselt palgalist võõrast tööjõudu.

Kui põllumajapidamisest saadav tulu moodustas vähem kui 50 % kogu isiku tulust, siis teda töötavaks talupojaks ei loetud.

Võla ja maksude küsimuse kiireks korraldamiseks loodi 30. juulil 1940. a. Põllutööministeeriumi juurde töötava talurahva ja kalurite võlakohustuste kergendamise ja ebaõiglaste maksude äramuutmise komitee. Samal ajal loodi Majandusministeeriumi juurde töötava elanikkonna maksukoorma kergendamise komitee.

Et saada konkreetseid andmeid maasoovijate kohta, korraldati Põllutööministeeriumi poolt ajavahemikul 5.-20. augustini ülemaaline ankeet. Vallakomiteedele tehti ülesandeks 25. augustiks teha kokkuvõtted kõigist vallas asuvate vähese maaga talupoegade ja maatameeste maasoovidest ja selgitada välja kõik valla piirides olevad riiklikku maafondi arvatavad maad maasoovijate rahuldamiseks. Esimeses järjekorras otsustati rahuldada sõjaväebaaside piirkonnast ümberasustatavate ja juurdelõigete saajate vajadusi, selle järel teostada uustalude rajamine.

Maareformi eeltööde teostamise käigus kerkis esile

rida küsimusi, mida kohtadel tõlgendati mitmesuguselt. Nende küsimuste selgitamiseks esinesid põllumajandusala juhtivad töötajad sõnavõttudega ringhäälingus ja koosolekuil.

Näiteks tekitas palju arusaamatusi rentnikkude küsimus. Mõnel pool arvati, et talu, mis on antud omaniku poolt rendile, kinnistatakse edaspidi rentniku põliseks pidamiseks. Seetõttu esines juhtumeid, et omanikud hakkasid rentnikke taludest välja tõstma. Mõnel pool keeldusid rentnikud omanikule renti maksmast jne.

Selle kohta teatas põllutööminister oma selgitavas kõnes 27. juulil 1940. a. ringhäälingus, et "meil jääb püsima niihästi rentniku instituut kui ka võimalus kasutada põllutöös palgalisi tööjõude. Talund antakse sellele kodanikule põliseks tasuta pidamiseks, kes on talundi omanik."¹

Marxism-leninism õpetab, et klassivaenlane ei loobu oma positsioonist vabatahtlikult, vaid avaldab töörahva võimule vihast vastupanu. Sellepärast oli vaja võtta tarvitusele vastavad ettevaatuse abinõud.

Reformi alla kuuluvate suurtalundite laostamise vältimiseks kulakliku elemendi poolt anti 8. augustil 1940. a. valitsuse dekreedina talundite majapidamise

---

¹ Postimees nr. 201, 28. juulil 1940. a.

korrashoiu seadus. See nägi ette, et " kõik talundite valdajad ja pidajad on kohustatud talundeid korralikult majandama, põldusid korralikult harima, külve õigeaegselt, hoolsalt ja täies ulatuses teostama ning saaki õigeaegselt ja hoolsalt koristama."¹

Talundite valdajatele või pidajatele, kes 1940.a. sügisel teostavad korralikult külvid, nähti ette tasumaksmine riigi poolt nendel maadel tehtud külvide eest, mis järgmisel kevadel maareformi teostamise tagajärjel lõigatakse ära nende talundi maade küljest.

Keelati hobuste, karja ja põllumajandusliku inventari ning päraldise müümine, kinkimine või muul teel võõrandamine, samuti majapidamise laostamine.

Selle seaduse rikkujate suhtes nähti ette nende põllumajandusliku vara konfiskeerimine ja üleandmine neile, kes talundit korralikult majandavad.

Talundite majapidamise seadus aitas tõsta kehvtalurahva valvsust kulakliku sabotaaži korral.

Juba esimestest päevadest alates asus nõukogude võim põllutöölise huvides kulaku kui klassi piiramise poliitika teostamisele.

Et parandada kulaku juures töötavate põllutöölise olukorda, anti valitsuse dekreedina põllutöölise seaduse muutmise seadus. Sellega kaotati seni kehtinud silma-

---

¹ Riigi Teataja nr.98, 9.aug.1940. Art, 963.

torkavalt ülekohtused normid, millised suurmaapidajad seaduse vastuvõtmisel 1939.a. oma huvides kehtestasid.

Keelati põllutööliste palga kinnipidamine töölepingu täitmise kindlustamiseks, nähti ette viivitusintressid kinnipeetud palga eest, keelati alla 12-aastaste laste palkamine igasugusteks töödeks, kindlustati majapidamises töötavaile põllutöölistele 2 täiesti vaba pühapäeva kuus, viidi sisse 50 % kõrgendatud töötasu ületunnitööde eest jne.

Need muudatused ei tähendanud veel põhjalikku pööret põllutööliste vahekorras peremeestega, vaid olid kiirelt tarvilikuks osutunud vahendiks kuni sügavamate muudatuste läbiviimiseni, olid põllutööliste huvide kaitsese seisukohalt teatava tähtsusega ning aitasid kindlustada tööliisklassi ja talurahva liitu.

Vastavalt EK(b)P Keskkomitee ja nõukogude valitsuse poolt antud juhenditele arenesid maareformi ettevalmistustööd jõudsalt üle kogu maa.

Nõukogulik maareform muutus kõigi maata ja vähese maaga talupoegade peamiseks kõneaineks. Kui vallamajades algas ankeetide kogumine maasoovijate kohta, käis seal töö nagu mesilasperes. Paiguti tekkisid isegi järjekorrad ... Kõikjal arutati maaküsimust, mida nii väga ihal-

dati, et selle kallal täie hoole ja andumusega tööle asuda.¹

Maareformi eeltööde käiku Harjumaal iseloomustas Harju maakonnakomitee esimees sm. Vello Kalda järgmiselt: "Praegu areneb tegevus üle maakonna hoogsalt, kuna ka kohtadelt saadud teated kõnelevad, et seal töötatakse suure maareformi eeltööde läbiviimiseks täie andumusega ja asjalikult."²

Väikemaapidajate meeleolu väljendavad Võnnu val-
la maasqovija A.Marga sõnad, kes ütles: "Kui maad juur-
de saan, tahan senisest suurema innuga tööle asuda.
Nüüd aga oli maalapp nii väike, et see kõik oma tööd
ära ei kasutanud."³

Eesmärgiga abistada vallakomiteesid nende tegevu-
ses saatis Põllutööministeerium maamassiivide tõelise
ulatuse kindlaksmääramiseks 15. augustist valdadesse
ligi 200 maamõõtjat.

Pärast selle töö lõpetamist asusid maamõõtjad en-
diste suurtalude maade vahel piiride projekteerimisele,
et maakorraldajad koos vallakomiteega võiksid teostada
juurdelõigete ja uustalude eraldamist.

---

¹ Rahva Hää! nr.60, 21.aug.1940.

² Rahva Hää! nr.52, 13.aug.1940.

³ Rahva Hää! nr.50, 21.aug.1940.

Maareformi eeltöödega jõuti üldjoontes lõpujärku 1. septembriks 1940.a. Oli selgunud riikliku maareservi suurus ja ka maasoovijate arv. Riiklik maareserv moodustas 758 388 ha, selle hulgas suurtalunditelt äralõigatud maadest 587 000 ha, ülejäänud osa kaeti riigi tagavaramaadest. Maasaamiseks olid avaldanud soovi juurdelõigete saamiseks 40 914 inimest, uskohtadeks 39 097 inimest.¹

Mitmel pool esitasid maasooviavaldusi ka sellised inimesed, kellel selleks 23. juuli deklaratsiooni kohaselt õigust ei olnud, seepärast tuli vallakomiteedel valvsalt iga üksikut avaldust kaaluda. Selle tulemusena otsustati 91 300 avaldusest rahuldada 20 600 juurdelõike saaja ja 28 600 uskoha saaja avaldused. Rahuldamata jäeti 37 300, nendest 18 000 omasid juba varem üle 12 ha maad, 6 800 maavaldaja perekonnaliiget, kellel ei olnud õigust maale ja 12 500 mitmesugustel muudel põhjustel.² Osa avaldusi jäi 1. septembriks veel otsustamata ja nende kohta tehti otsus hiljem.

Maasoovijate ja maatagavarade pilt üksikute maakondade kaupa oli järgmine:³

---

¹ Rahva Hääl nr.67 28.august 1940.

² Samas.

³ Samas.

Maakond	Maareserv ha	S o o v i a v a l d u s i	
		juurdelõikus	uustalundiks
Harju	103 807	4100	5354
Tartu	93 936	8997	7477
Pärnu	83 701	1918	3505
Viljandi	81 119	3433	4717
Viru	58 667	5252	4601
Võru	37 084	5134	4144
Petseri	11 391	3494	963
Saaremaa	40 842	4773	1905
Järva	40 039	1457	1480
Valga	26 159	1673	1959
Lääne	55 694	2591	2992

Nagu tabelist nähtub, olid riiklikud maatagavarad maakondades üsna erinevad. Samal ajal kui Harjumaal, Tartumaal, Pärnumaal jt. jätkus maad kõigi esitatud soovijate rahuldamiseks, oli Petserimaal riiklikku tagavaramaad vähe ja seetõttu kerkis seal esile küsimus maasoovijate teistesse maakondadesse suunamiseks.

2. oktoobril 1940.a., kui vajalikud eeltööd olid tehtud, avaldati Riigivolikogu maadeklaratsiooni ellurakendamiseks Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee "Maata

ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise määrus."

Selle määruse § 1 alusel loeti riiklikku maafondi arvatuks: a) "Kõigist 23. juuliks 1940. a. ühes omandis olnud maadest üle 30 ha ulatuvad osad, sellele vaatamata mitmest kinnistusüksusest need omandid koosnevad,

b) kõik maad, mis 23. juulil 1940. a. olid kirikute, koguduste, usuühingute ja nende liitude ning kloostrite valduses,

c) kõik 23. juulil 1940. a. aadlikkudele või endistele aadlikkudele kuulunud maad,

d) kõik enne 23. juulit 1940. a. riigile kuulunud maad, kõik enne 23. juulit 1940. a. kohalikkudele omavalitsustele kuulunud maad. Ühisomandi puhul, mida kasutati kuni 23. juulini kaasomanike poolt iseseisvate majapidamistena, jääb igale iseseisvale maakasutajale kaasomanikule iseseisev maakoht kuni 30 ha suuruses."¹

§ 2 järgi loeti ühte omandisse need kinnisühikud, mis olid kinnistatud talundi omaniku ja tema abikaasa nimele.

Uute kohtade suuruse ülemmääraks nähti ette 12 ha, kusjuures kohtades, kus põllumaad olid halvemad, lubati loodavate talundite suurust tõsta kuni 15 hektarini. Nendes kohtades, kus tiheda asustuse ja riigi maatagarade puudumise tõttu ei olnud võimalik suurendada

---

¹ ENSV Teataja nr. 17 2. oktoob. 1940. a. Art. 192.

väikekohti juurdelõigete abil soovitud määral ja rajada uuskohti, võimaldati maasaamist mujalt.

Määruse § 11 järgi "kinnistatakse loodavad maakohad töötavatele talupoegadele põliseks ning tasuta kasutamiseks."¹

Üleantavatel maa-aladel asuvate ehitiste, viljapuuaedade ja marjapõõsaste ning külvide eest tuli riigile tasuda nende omahind.

Määrus nägi ette maasaajatele üleantavate maakohade põllumajanduslikku tegevusse rakendamiseks ning vajaliku elus- ja eluta inventari muretsemiseks juurdelõigete ja uustalude saajatele pikaajaliste eddavaprotsendiliste riiklikkude laenude andmist ning soodsatel tingimustel ehitusmaterjalide müümist.

Määruse lõpupeatükid ja -paragrahvid puudutasid määruse ellurakendamist. Selle töö läbiviimine pandi Põllutöö Rahvakomissariaadi juures loodud maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise peakomiteele, keda abistavad maa- ja vallakomiteed.²

Selle määruse ellurakendamise tulemusena ei olnud töötaval talupojal enam vaja karta, et tema maa võidakse käest ära kiskuda. Tuhanded oksjonikuulutused aastas,

---

¹ ENSV Teataja nr.17 2.okt.1940. Art. 192.

² Samas

mis seni töötavat talupoega alatasa häirisid, kadusid mineviku hämarusse.

3. oktoobril 1940.a. avaldati Põllutöö Rahvakomisari "Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise elluviimise juhend." See juhend määras konkreetset ja üksikasjalikult kindlaks riikliku maatagavara ja selle kasutamise korra ning maasaajate järjekorra.

Esimeses järjekorras nähti ette varustada maaga neid vähese maaga talupoegi, kes seni olid olnud aasta- ja suvipõllu-töölised, ümberasustamisele kuuluvad majapidamised ning senised pisiperemehed ja rentnikud. Nendest ülejäänud maa nähti ette teistele töötavatele perekondadega maatameestele, eeskätt lasterikaste perekondadele jaotamiseks.¹ Kuna Nõukogude valitsuse seadusandluse ja vastavate organite töö tulemusena oli loodud riiklik maafond, oli selgunud maasoovijate hulk ja antud juhendid maa kättejagamise korra kohta, võis asuda nõukogude maareformi tegelikule ellurakendamisele Eesti NSV-s.

---

¹ ENSV Teataja nr.18 3.oktoob. 1940. Art.212.

II

Nõukoguliku maareformi elluviimine

1940 - 1941.

Eestimaa Kommunistlik (bolševike) Partei ja Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsus, kellel maareform ei olnud tühi sõnade tegemine, nagu see oli kodanlikul valitsusel, otsustasid maareformi kiiresti elluviia. Maareformi lõpetamise orienteeruvaks tähtajaks anti 15. oktoober 1940. a. Sellise suure ürituse lahendamise nii lühikese aja jooksul pani kohalikele partei ja nõukogude võimu organitele suure ja vastutusrikka ülesande.

Asuti maid välja mõõtma ja kätte jagama maasoovijatele. Esmajärjekorras hakati maid välja jagama maatameestele, teises järjekorras varustati juurdelõigetega väikekohapidajaid.

Kõigis Nõukogude Eesti maakondades töötati agaralt maareformi kiiremaks teostamiseks.

Harjumaal toimusid iga päev kolmes-neljas vallas maaga varustamise maakonna- ja vallakomitee ühised koosolekud, kus määrati kindlaks maasaajate nimed. Selle tulemusena jõudsid juba oktoobri keskpaigu lõpuvormi Vartola, Jõelähtme, Kolga, Harku, Järvakandi j.t. valdade maaga

varustamise komisjonide tööd.

Pärnumaal ilmusid esimesed piiripostid põldudele oktoobrikuu esimestel päevadel. Hoogsalt arenes maareformi elluviimine ka Järvamaal, Viljandimaal, Virumaal ja teistes maakondades.

Kõige esimesena lõpetati maareformi elluviimine Valgamaal, kus 15. oktoobriks, s.o. ettenähtud tähtajaks, olid püstitatud väljadele viimased piiritulbad. Seda tööd kergendas siin asjaolu, et maakonnas oli palju suurtalusi, millest oli võimalik luua uusi maakohti. Valgamaal oli 747 talu 30 - 50 ha suured ja 296 mõisat¹.

Lääne-, Saare- ja eriti Petserimaal raskendas maareformi ellurakendamist väikeste lapi- ja kääbustalude rohkus, mille tõttu juurdelõigete andmine osutus sageli võimatuks maapuuduse tõttu.

Nendest maakondadest suunati maasoovijaid teistes se maakondadesse, kus oli maade ülejääki, näiteks Valga- ja Viljandimaale.

Kuna maareformi teostamise üheks põhiliseks eesmärgiks oli elujõuliste talundite loomine, siis ei planeeritud uusi maakohti sooäärtele, rabasse ega liivanõmmedele. Planeerimisel arvestati kohalikke eritingimusi, peeti võimalust mööda kinni looduslikest piiridest - jõgedest, teedest ja suurematest peakraavidest. Pöörati tähelepanu

---

¹ Rahva Hääl nr. 111, 15. okt. 1940.

ka sellele, et juurdelõikeks antavad maatükid ei eraldaks väikesi ja kitsaid maaribasid, millistel osutuks raskeks põlluharimine masinatega.

Töötav talurahvas tundis maa jagamise üle siirast rõõmu.

Harjumaalt Ravila vallast kirjutas uusmaasaaja Johannes Nurmekann ajalehes "Rahva Hääl" järgmist:

"Olen põllutöeline. Perekond on mul 6-liikmeline, kellest 3 on alaealist last ja üks töövõimetu vanainimene. Kuna endine kodanlik valitsus laste ja töövõimete vanade ülalpidamiseks minule mingit toetust ei andnud, oli minul kui põllutöölisel raskusi oma perekonna toitmisel.

Nüüd sain uue koha naabritalust 14,97 ha suuruses, 4 ha on põldu. Omades ise maalapi, tunnen endas nagu jõu värsket juurdevoolu ning meeoleolu on kõigiti hea. Kohaga olen täiesti rahul."¹

Hageri valla põllutöeline kirjutas: "Tööraha maa-komitee andis minule täna 12 ha suuruse talu. Olen selle üle nii väga rõõmus, et ütlen maata naise suurima aitäh kommunistlikule parteile ja Eesti NSV valitsusele, kes

---

1

"Rahva Hääl" nr. 160. 14. detsembril 1940.

töötavad vaese rahva kasuks.

Alvine Tari
põllutööline Hageri vallas."¹

Maareformi elluviimise tulemusena jagati 25 241 -le maatamehele kogusummas 291 828 ha maad, sellest 127 280 ha ehk 43 % oli põllumaad. Juurdelõikeid said 24 640 vähese maaga talupoega, kogusummas 104 780 ha, sellest põldu 26 800 ha ehk 26 %.²

Maareformi teostamisel vähenes tunduvalt pisitalude arv ja kaotati suured kulakutalud. Keskseks kujuks Nõukogude Eesti külas muutus keskmik, sest 10 - 20 ha suuruste talude arv moodustas nüüd 40,6 % kõigi talude üldarvust³. Enne nõukogude maareformi teostamist oli 10 - 20 ha suurusi talusid 25 % kõigi talude arvust⁴.

Maareformi teostamisel projekteeritud talunditest jäi aga 1941. a. kevadel 5 000 talu veel välja jagamata. See oli tingitud sellest, et paljud talupojad, kes lasid end mõjutada kulakute provokatsioonist, loobusid maa vastuvõtmisest.

---

¹ "Rahva Hääle" nr. 115. 19. oktoobril 1940.

² Eesti Bolševik, nr. 1. 1948.

³ Eesti Bolševik, nr. 1. 1948.

⁴ Nõukogude teaduse arengust Eesti NSV-s, Tallinn, 1950, lk. 150.

1. Klassivõitlus maareformi teostamisel.

Nõukoguliku agraarreformi elluviimine toimus ägeda klassivõitluse õhkkonnas.

Kulaklus, kelle võim maareformi teostamisega oli nõrgestatud, kasutas oma positsioonide säilitamiseks mitmesuguseid alatuid võtteid.

Üheks kulakluse vastupanu vormiks oli katse muuta vähemteadlikke talupoegi oma käsilasteks, et nende kaasabil säilitada suurmajapidamine. Nii nõudis Pärnumaal Paikuse vallas kulaku poolt meelitatud Minna Sipelgas ühte head heinamaatükki, et seda tagasi anda oma endisele peremehele¹.

Osa kulakuist taotles sama sihti maakorralduskomisjonide petmise teel, esitades ebaseaduslikult mitmesuguseid avaldusi, et segi ajada ja keerukaks muuta maa-
de ümberkorraldamist. Näiteks Järvamaal Kärü vallas elaval talupidajal N. Pindusel oli maad 44 ha. Tema kaks poega, kellel isaga oli ühine majapidamine, esitasid mõlemad soovivaalduse isatalust maa saamiseks².

Mõnel pool püüdsid suurtalunikud maareformi teosta-

---

¹ Rahva Hääl nr. 117, 20. oktoobril 1940.

² Rahva Hääl nr. 38, 14. veebruaril 1941.

mise korras oma talu halba maad ümber vahetada parema maatuiki vastu. Sellist soovi avaldasid näiteks Hiiumaa Pühalepa valla suurmaapidajad¹.

Mitmel pool õnnestus kulakuil poetada oma käsilaasi maakorralduskomisjonide, konsultantide ja maamõõtjate koosseisu hulka. Näiteks Petserimaal Verhnustini vallas oli maakorralduskomisjoni esimeheks endine vallavanem, isamaaliitlane Leevik, komisjoni liikmeteks aktiivsed kaitseliitlased Napuri ja Ptšelorodov, maamõõtjaks samuti aktiivne kaitseliitlane Gulivo. Tulemuseks oli, et selle valla suurmaapidajale Saaremaale püüti jätta ebaseaduslikult 74,7 ha suurune maavalodus. Samal ajal keelduti 20-le maata talupoja perekonnale maad andmast põhjusel, et neil polnud põllumajanduslikku inventari².

Töötava talurahva vähemteadlikku osa püüti pimestada ja hirmutada laimavate kuulujuttude levitamisega partei ja valitsuse poolt teostatavate uuenduste kohta. Näiteks Martna vallas tegutsev maamõõtja teatas kohalikele vallakomiteele ja maasaajatele, et temale on ENSV juhtivate organite poolt antud eeskirjad, mille kohaselt võib maasoovijatele välja mõõta ainult niisuguseid maid, mida suurtalunikud pakuvad³, s.o. mis pole viljakandvad.

---

1 Rahva Hääl nr. 105, 8. oktoobril 1940.

2 Rahva Hääl nr. 38, 14. veebruaril 1941.

3 Rahva Hääl nr. 104, 27. oktoobril 1940.

Esines ka juhtumeid, kus kulakud astusid maareformi teostamise takistamiseks välja avaliku terroriga. Virumaal Assamalla vallas elav kulak Evald Rooplik tungis kaks korda kallale maasaaja Eduard Oolele, peksis teda ja ähvardas maha põletada tema talu.

Järvamaa Koigi valla suurtalunik Meikop lubas maatasta teha selle maasaaja talu, kes julgeb tulla temalt äravõetud maatükile¹.

Üheks aktiivse vastupanu vormiks, mida kulakud kasutasid maareformi elluviimisel, oli nende valduses olevate suurtalude laostamine. Ignoreerides valitsuse poolt antud talundite majapidamise korrashoiu seadust hävitati sihikindlalt kariloomi, inventari ja langetati toodangut põllumajanduslike tööde laokile jätmise teel.

Kursi valla kulak Vilberg hävitas 23 karilooma ja 28 siga².

Kulakute saboteerimise tulemuseks oli, et ainult 1940. a. oktoobrikuu jooksul tapeti 6 464 sarvlooma rohkem kui 1939. a. oktoobrikuus³.

Võrumaal Antsla vallas Petersonile kuuluvas Kollino suurtalus olid novembrikuus kõik sügiskünnid teostamata ja põllutööriistad roostetasid väljas.⁴

---

¹ Rahva Hääl nr. 117, 22. oktoobril 1940.

² Rahva Hääl nr. 117, 22. oktoobril 1940.

³ Rahva Hääl nr. 38, 14. veebruaril 1941.

⁴ Talurahva Hääl nr. 23, 21. veebruaril 1941.

Kehras asuva A. Andevei 100 ha suuruse mõisa rukisaak oli 1940. a. sügisel ainult paar koormat, mis oktoobrikuu keskpaiku oli veel peksmata. Suvivili vedeles veel põllul¹.

Kulakute saboteerimiskatsed ei suutnud peatada nõukoguliku maareformi teostamist. Nende vastupanu suruti alla ENSV valitsuse ja EK(b)P juhtimisel kehvtalurahva poolt.

Kohalikud parteiorganisatsioonid jälgisid valvsalt maareformi käiku. Väljasõite kohtadele tegid sageli ka Põllutöö Rahvakomissariaadi, EK(b)P Keskkomitee ja Ülemaalse Maatöörahma Ühingu juhtivad ning vastutavad töötajad.

Tähtis osa kulakluse vastases võitluses oli kohalikel maatöörahma ühingutel. Näiteks oli Võrumaal Valgjärve vallas vallavalitsuses kulakute mõju all olevad isikud, kes tegutsesid viimaste huvides. Valla Töörahma Ühingu liige Ruut Liiv teatas sellest ENSV valitsusele ja siseminister andis käsu vallavalitsuse vabastamiseks ametist, et moodustada uus nõukogude võimule ustavatest inimestest².

Harjumaal tagandati mitmest vallakomiteest töötava rahva vaenulised elemendid, kes kaitsesid maareformi teos-

---

¹ Rahva Hääl nr. 112, 16. oktoobril 1940.

² Andmed saadud suusõnaliselt toleleagse Valgjärve valla töötajalt Karl Pragilt.

tamisel suurtalunike huvisid. Need asendati uute jõudega, kes olid suutelised maareformi ellu rakendama töötava talurahva huvide kohaselt¹.

Maareformi teostamisel jäeti tükeldamata rida nn. eeskujulikke talusid, kus peeti tõukarja ja kasvatati seemnevilja. Nende talundite üle 30 ha ulatuv osa arvasi küll riiklikku maatagavarasse, kuid jäeti senise omaniku kasutada. Et vältida nende majapidamiste laostamist omanike poolt, määrati neisse kehvistu hulgast usaldusmehed.

Tulles vastu töötajate soovidele, ei tükeldatud ka riigimõisu väikekohtadeks, vaid jäeti riiklike suurmajapidamiste loomiseks. Ka nende üle teostasid esialgu mõisatöölised kontrolli.

Kulakluse majandusliku baasi likvideerimisega, s.o. maaomandi natsionaliseerimisega maareformi teostamise käigus nõrgestati ka kulakluse kui klassi vastupanu jõud. Võitlust kulakluse vastu raskendasid maareformi elluviimise käigus tehtud vead.

Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei IV kongressil märgiti neid vigu ja seati nõuded nende likvideerimiseks.

Tehtud vigadest märgiti järgmist:

1. Talupoegade varustamist maaga alustati liiga hil-

---

¹ Rahva Hääl nr. 106, 9. oktoobril 1940.

ja, mille tõttu seda ei suudetud ettenähtud tähtajaks, s.o. 15. oktoobriks läbi viia.

2. Eriteadlasi-maamõõtjaid ei instrueeritud õigeaegselt, seetõttu eraldati paljudes valdades kulaklikelt majapidamistelt väljamõõtmisel halvemaid maid. Selline praktika kutsus esile maata talupoegade poolt 4 802 vastulauset ebaõiglaselt teostatud maa väljamõõtmise kohta. Nendest 2 600 rahuldati.

3. Varustati ebaseaduslikult maaga nende perekondade liikmeid, kellelt maad tuli ära lõigata.

4. Arendati nõrgalt selgitustööd töötava talurahva hulgas vastukaaluks kulakute agitatsioonile. Selletõttu esines juhtumeid, et talupojad keeldusid maasaamisest. Selliseid juhtumeid oli Järvemaal 184, Saaremaal 37, Pärnumaal Abja vallas 52.

5. Kohalike partei ja nõukogude võimuorganite vähesel valvsuse tõttu pugesis mitmel pool maakorralduskomisjonidesse rahvavaenulikud elemendid, kes kaitsesid kulakute huve ja pidurdasid maareformi teostamist¹.

Samas püstitati ülesanne kõigile parteiorganisatsioonide, nõukogude ja maaorganitele koondada küla kehvikute ja keskmike massid partei ja nõukogude võimu ümber ja mobiliseerida sotsialistliku ülesehitustöö teostamisele külas.

---

¹ Rahva Hääl nr. 38, 14. veebruaril 1941.

Ainult tihe, võimas liit kehvik- ja keskmiktalupeegade ning tööliste vahel ja nende igakülgne kaasaaitamine uue külaühiskonna ülesehitamisel võis luua aluse kulakluse võimu murdmiseks maal.

Selleks, et talurahva laiad hulgad koondusid partei ja valitsuse ümber ning toetaks elluviidavaid uuendusi, oli vaja nende kultuur-poliitilist teadlikkust tõsta.

Talurahva teadlikkus seni oli aga üldiselt üsna madal ja seda kasutasidki kulakud oma tüüpiliste mahinatsioonide rakendamisel maareformi teostamise vastu.^x

Esimeseks sammuks töötava talurahva teadlikkuse tõstmisel oli eesrindlikumatest inimestest laialdase aktiivi loomine maaorganisatsioonide juurde. Selline aktiiv, olles ühelt poolt ühenduses parteiga ja teiselt poolt laiade talurahva massidega, reageerides nende eluliste vajadustele, pidi liitma talupojad nõukogude võimu ümber.

Tuli kujukalt ja veenvalt selgitada ning näidata seda suurt abi, mida nõukogude valitsus ja partei on andnud töötavale talurahvale nende uue elu korraldamisel. Talupojad pidid ka praktiliste kogemuste najal selles ise veenduma.

---

^x Vt. lk. 41.

2. Nõukoguliku agraarreformi kajastumine eesti talurahva olukorras.

Nõukoguliku agraarreformi elluviimisega tekkisid uued sotsiaalsed suhted eesti külas.

Lenin oma ettekandes partei programmi kohta VK(b)K VIII kongressil ütles: "Kesktalurahva suhtes seisab VKP poliitika tema järkjärgulises ja plaanikindlas sotsialistlikule ülesehitustööle kaasatõmbamises. Partei seab oma ülesandeks teda kulakutest eraldada, tähelepaneliku suhtumisega tema vajadustesse, teda töölisklassi poolele tõmmata, võideldes tema mahajäämuse vastu ideelise mõjutamise, mitte aga surveabinõudega, taotledes kõigil juhtumel, mis puudutavad tema elulisi huve, temaga praktilisi kokkuleppeid, tehes talle järelandmisi sotsialistlike ümberkujundamise teostamise viiside kindlaksmääramisel."¹

Samale seisukohale asus ka EK(b)P ja ENSV valitsus eesti talurahva suhtes. Töölisklassi ja talurahva liidu kindlustamiseks osutati talurahvale igakülgset abi majapidamiste loomisel ja põllumajandusliku toodangu tõstmisel.

Materiaalse abi osutamine oli ka osa maareformi teostamisest, mille eesmärk oli kehvtalurahva ja uusmaa-

---

¹ V.I. Lenin. Teosed, 29. kd. Tallinn 1954, lk. 154.

saajate majapidamisi elujõulisteks muuta.

Vabariigi eelarve summadest määrati talupoegade abistamiseks põllumajapidamiste asutamisel pikaajalist riiklikku põllumajanduslikku krediiti 7 200 000 krooni suuruses. See tuli suunata esijoones ühiseks maa harimiseks ja saagi koristamiseks (talgud, ühised maaharimise koondised), vajaliku põllumajandusliku inventari soetamiseks, kariloomade muretsemiseks ja elamute ning põllumajanduslike hoonete ehitamiseks.

Krediit jaotati tähtajaliselt üksikutele aladele järgnevalt:

a) põllumajanduslike masinate ja inventari soetamiseks - 2 200 000 krooni 5. aasta peale,

b) töö- ja kariloomade soetamiseks 3 000 000 krooni 3 aasta peale,

c) elamute ja põllumajanduslike hoonete ehitamiseks 2 000 000 krooni 7 aasta peale¹.

Töötavate talupoegade krediteerimisolude parandamiseks suurendati ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 20. detsembrist 1940. a. põllumajanduslike krediidühingute võrku kuni 120 üksuseni².

Krediidühingute ülesandeks oli ühelt poolt hoiu-

---

¹ ENSV Teataja nr. 30. 22. okt. 1940. Art. 350, lk. 334.

² ENSV Teataja nr. 70. 28. dets. 1940. Art. 946, lk. 1048.

operatsioonide teostamine ja teiselt poolt liikmetele tootmiskrediitide andmine.

Põllumajanduspanga kontori andmete kohaselt oli 1941. a. aprilliks krediiti jagatud järgnevalt: 7521 kehvikule-uusmaasaajale hoonete ehitamiseks 9 383 000 rubla; 6694 uusmaasaajale loomade ostuks 5 584 384 rubla ja 4735 uusmaasaajale põllumajandusliku inventari muretsemiseks 2 879 430 rubla¹.

Vastavalt Riigivolikogu 23. juuli deklaratsioonile viidi läbi ka töötavate talupoegade võlgade kustutamine.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 7. jaanuari 1941. a. määruse kohaselt vabastati talupojad kõigi kodanliku maareformi teostamisega seotud võlgade tasumisest. Samuti kustutati kõik töötava talurahva ja maatöölise maksu- ja trahvivõlad, nagu maa-kinnisvara maksu, tulumaksu, kinnistusmaksu, tempelmaksu, pärandimaksu ja teedemaksu võlad, politseiorganite poolt administratiivkorras pealepandud trahvide, vallavalitsuste korralduste mittetäitmise eest pealepandud trahvide j.t. võlad, mis kodanikel oli tasuda seisuga 1. jaanuar 1941.a.².

---

¹ Talurahva Hääl nr. 72, 20. juunil 1941.

² ENSV Teataja nr. 3. 12. jaan. 1941. Art. 37.

1. aprillil 1941. a. avaldati määrus Eesti NS Vabariigis talupoegade majapidamistel natsionaliseeritud pankadele võlguolevate põllumajanduslike laenude kustutamise kohta. Selle alusel kustutati laenud, mis välja antud kuni 1. juulini 1940. a. järgnevalt:

- a) majapidamistel, millel enne maa natsionaliseerimist oli maad kuni 5 ha - täielikult,
- b) majapidamistel, millel oli maad 5-10 ha -
- 50 %,
- c) majapidamistel suurusega 10 - 15 ha - 25 %
võlgadest¹.

Kokku kustutati talupoegade võlgu 100 miljoni rubla väärtuses, s.o. 2/3 talurahva võlgadest².

Suurt muret valmistas uute talundite hoonestamise küsimus. Ka ehitusmaterjali osas osutas riik talurahvale igakülgset abi.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 13. septembri 1940. a. otsusega võeti riigi valdusse kõik endised era- ja tööstuste katastrimetsad, kui neid ühes omandiüksuses oli 10 ja enam hektarit.

Karja- ja heinamaa metsad, samuti katastrimetsad suurusega ühes omandiüksuses alla 10 ha otsustati jätta seniste omanike või valdajate kätte majandamiseks.³

---

¹ ENSV Teataja nr. 38. 9. apr. 1941. Art. 567, lk. 1400.

² Eesti NSV Maareformi küsimusi, Tallinn, 1944, lk. 7.

³ ENSV Teataja nr. 8, 17. sept. 1940, Art. 67, lk. 51

Neile majapidamistele, kellel oma krundil ei olnud vajalikul määral ehitusmetsa võimaldati seda osta riigimetsast 10-aastase järeilmaksuga alljärgnevate normide piirides:

- a) eluruumide ehitamiseks kuni 55 tihumeetrit,
- b) lauda ehitamiseks kuni 30 tihumeetrit,
- c) kõrvalruumide ehitamiseks kuni 15 tihumeetrit¹.

20-protsendilist hinnaalandust võimaldati kollektiivmajapidamistele nii üksikliikme kui ka ühiste hoonete püstitamiseks, üksikmajapidamistele, kui mitme majapidamise hooned ehitatakse koos või gruppidega ja üksikmajapidamistele, kui vähemalt hoone seinad ehitatakse tulekindlast materjalist².

Nõukogude võimu pideva abistamise tulemusena arenes uute talundite majandamine hoogsalt. Nii jutustab Valgamaa Holdre valla endine rändur-talupoeg Jaan Allik oma uue majapidamise ülesehitamise kohta järgmist:

"Suur osa ehitustarbeid on juba muretsetud. Laenu võtsin 800 krooni ja alustan ehitustöid eeloleval kevadel. Talupidamiseks vajalik inventar on enamvähem olemas, kuid põllutööriistad vajavad veel täiendamist. Nõukogude võim hoolitseb hästi töötavate talupoegade eest."³

---

¹ ENSV Teataja nr. 49. 21. nov. 1940. Art. 569. lk. 615.

² ENSV Teataja nr. 49. 21. nov. 1940. Art. 569. lk. 615.

³ Talurahva Hääli nr. 6. 13. jaanuaril, 1941.a.

Töötava talurahva üldist majanduslikku olukorda aitas tõsta ka põllutööliste palgaküsimuse reguleerimine, mis seni oli olnud väga ebauhtlane. Selleks võeti 30. aug. 1940. a. ENSV Rahvakomissaride Nõukogu poolt vastu otsus põllutööliste tasude suurendamise kohta. Selle järgi otsustati tõsta põllutööliste töötasusid, aluseks võttes 21. juunil 1940. a. kehtinud palku rahas ja natuuras, järgmiselt:

- 1) aastatöölistel palk rahas ja natuuras:
  - a) kuni 600 kr. - tõsta 15 %
  - b) 601 - 700 kr. - " 12 %
  - c) 701 - 750 kr. - " 10 %;
- 2) suvitöölistel palk rahas ja natuuras 6 kuu eest:
  - a) kuni 300 kr. - tõsta 15 %
  - b) 301 - 350 kr. - " 10 %;
- 3) päevatöölistel palk rahas ja natuuras:
  - a) kuni 20 senti tunnis - tõsta 20 %
  - b) 21 - 25 senti tunnis - " 15 %
  - c) 26 - 30 senti tunnis - " 10 %;
- 4) lüpsjatel palk rahas ja natuuras:
  - a) kuni 20 kr. kuus - tõsta 20 %
  - b) üle 20 kr. kuus - " 15 % ¹.

Mainitud palgatõstmise ühtlaseks teostamiseks võeti

---

¹ ENSV Teataja nr. 3. 5. sept. 1940. Art. 22, lk. 15.

aluseks naturaalpalga väärtuse kindlaksmääramisel järgmised hinnad:

rukis - 17 senti kg; nisu - 21 senti kg;

oder - 15 " " kartul 3,5 " "

piim - 8 " liiter¹.

1941. aastal kehtestati Eesti NSV-s esmakordselt rahvamajanduse arendamise riiklik plaan.

Majanduselu üldine kiiretempoline areng seadis uusi nõudeid ka põllumajandusele. Siseturul kasvas nõudmine põllumajandussaaduste järele, mis oli tingitud nii tööstustöölaliste arvu kasvust linnades kui ka töötava rahva töö- ja palgaolude paranemisest. Arenev tööstus nõudis järjest rohkem põllumajanduslikke tooraineid.

Põllumajandussaaduste turustamiseks oli piiramatuid võimalusi vennasvabariikides.

Kõiki neid asjaolusid võeti arvesse põllumajanduse planeerimisel. Plaan pidi kaotama igasuguse juhuslikkuse põllumajanduslikus tootmises, andma põllumajanduse arengule kindla ja õige suuna.

Põllumajanduse plaani koostisosadeks olid karjakasvatuse arendamise plaan, kevadkülviplaan ja maaparandustööde plaan.

Esimene põllumajanduse plaan Eesti NSV-s omistas suurt tähtsust karjakasvatuse arendamisele. Selleks nähti

---

¹ ENSV Teataja nr. 3. 5. sept. 1940. Art. 22.

ette igat liiki kariloomade arvu tõstmine. Lehmade arvu suurendamiseks otsustati teistest liiduvabariikidest osta 16 500 sarvlooma, milleks anti kasutada pangakrediidiga 4,4 miljoni rubla ulatuses. Võitoodangut tuli tõsta 11,55 tuhande tonnini ja lihatoodangut 26 tuhande tonnini¹.

Sigade arvu tuli tõsta	386 520-ni,
lammaste " " "	580 000-ni,
hobuste " " "	226 500-ni ³ .

Nähti ette arendada ka linnukasvatust.

Areneva tööstuse varustamiseks villaga oli vajalik lambakasvatuse kiiretempoline areng. Et kindlustada uusmaasaajatele ja kehviktalunikele paremaid lambakasvatuse võimalusi, nähti ette 200 ühislambakopli asutamine.

1. juuniks 1941. a. oli lambakopleid rajatud 8861 ha suuruses, kus sai karjatada 21 531 lammast³.

Külviplaani osas asetati pearõhk karjasöödabaasi laiendamisele. Nii otsustati ülemaaliselt suurendada

segavilja külvipinda	4 % võrra,
ristiku " "	12 % "
wiki " "	50 % "
sööda juurviljade külvipinda	12 % võrra,
kartuli külvipinda	11 % võrra.

---

¹ J.Lauristin. Esimene nõukogude aasta Eestis, Tallinn, 1946. lk. 138.

² Talurahva Hääl nr. 19. 12. veebr. 1941.

³ Talurahva Hääl nr. 72, 20. juunil 1941.

Teraviljade osas nähti ette:

taliniisu külvipinda suurendada	3 % võrra,
suvinisu " vähendada	7,5 % võrra,
talirukki " "	3 % võrra,
odra " "	4 % võrra.

Üldine teraviljasaak pidi aga 10 viimase aasta keskmise saagiga võrreldes tõusma 8 % võrra. See tuli saavutada põllumaa intensiivse harimise ja uute agrotehniliste võtete kasutamise tulemusena¹.

Plaan nägi ette veel tatra ja söögiherne külvipindala laiendamise 8 % võrra ning lina kasvupindala laiendamise 6 % võrra. Aedviljade kasvupinda tuli suurendada 25 % võrra².

1941. a. kevadine külviplaan viidi iga üksiku majapidamiseni. Maakondade külviplaanid jaotati valdade peale. Valdade täitevkomiteed koos agronoomilise personaliga teostasid külviplaani jaotamist üksikutele majapidamistele.

Valla täitevkomiteed kogusid talupoegade käest üksikasjalisi andmeid, kuipalju põllumaad tuleb külvi alla, milliseid kultuure ja kui palju kavatsetakse külvata. Saadud andmetest tehti kohapeal kokkuvõtteid ja võrreldi neid antud külviplaaniga. Seejärel tehti talupidajaile

---

¹ Talurahva Hääl nr. 72, 20. juunil 1941.

² Talurahva Hääl nr. 19, 12. veebr. 1941.

teatavaks vahekorrad, kuipalju neil tuleb külvata igat liiki kultuure. Igalt talupidajalt võeti alkiri, et ta kõik põllud kevadel täis külvab. Külviplaani selgitamine toimus rahvakoosolekutel.

Põllumajandusplaani kohaselt tulid teostamisele laiaulatuslikud riiklikud maaparandustööd. Jõgede süvendamise, reguleerimise ja magistraalide korraldamisega oli kavas üles harida 20 000 ha uut pinda, sellest

Harjumaal	3 300 ha,
Tartumaal	2 800 ha,
Lääne- ja Virumaal	2 200 ha,
Petserimaal	700 ha,
Valgamaal	400 ha ja
teistes maakondades	1200 - 200 ha ¹ .

ENSV valitsus ja kommunistlik partei ei piirdunud ainult põllumajandusplaani koostamisega, vaid võtsid tarvitusele ka konkreetsed abinõud selle täitmise kindlustamiseks.

Kevadkülvi edukaks teostamiseks osutas riik suurt abi talupoegade, eeskätt uusmaasaajate varustamisel seemneviljaga.

ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määruse kohaselt kohustati kõiki talupidajaid 1940. a. viljasaakidest alal

---

¹ Talurahva Hääl nr. 19, 12. veebr. 1941.

hoidma 1941. a. külviks vajalikul hulgal viljaseemet nende kasutusel oleva põllumaa seemendamiseks. Neid talupidajaid, kellele maareformiga eraldati osa põllumaad, kohustati alal hoidma viljaseemet ka eraldatud põldude seemendamiseks, iga põlluhektari kohta järgmisel määral:

kaeraseemet	65 kg,
odraseemet	30 kg,
suinisuseemet	12 kg,
kartuliseemet	400 kg.

See seemnevili tuli üle anda uutele maasaajatele valla täitevkomitee poolt määratud tähtaegadel ja kohtades.

Uusi maasaajaid kohustati saadud seemnevili tasuma kas sularahas seemnevilja vastuvõtmisel või sügisel pärast saakide kogumist natuuras, st. samade viljadega kevadel saadud koguses. Rahas tasumise korral arvestati kaera hinnaks 15 kop. kg, oder - 20 kop., nisu 23 kop. ja kartul 7 kop. kg.¹

See määrus oli väga vajalik külviplaani täitmise kindlustamiseks, sest paljud kulakud, tahtes nurja ajada 1941. a. kevadkülvi, hakkasid sihilikult seemnevilja hävitama, söötes seda loomadele ja jahvatades toidujahuks.

Lisaks kohalikele seemnevilja reservidele toodi

---

¹ ENSV Teataja nr. 22, 26.veebr. 1941.Art. 280, lk. 630.

teistest liiduvabariikidest sisse ja anti uusmaasaajaile laenuks seemnevilja:

kaeru	1 500 tonni,	
otri	279 "	
nisu	250 "	
hernest	554 "	
vikki	460 "	
ristikkeina seemet	53,5 "	
timuti seemet	20 "	1.

Ühe osa 1941. a. kevadkülvi plaanist moodustas aianduse plaan. Plaani täitmiseks aianduse alal kohustati Põllutöö Rahvakomissariaati organiseerima 255 tsentneri juurvilja ja 65 tsentneri köögivilja seemnete müüki, samuti andma välja talundite varustamiseks viljapuude istutamismaterjaliga:

õunapuid - suvisorte	50 000 tükki,
sügissorte	3 000 "
talisorte	10 000 " .

Lisaks õunapuudele anda ka kirsi-, ploomi- ja pirnpuuid, kogusummas 25 000 viljapuud².

Eesti NSV esimese kevadkülviplaanis ettenähtud saagikuse kindlustamise osas andsid oma panuse ka teised NSV Liidu vabariigid.

Nii saadi põldude viljakuse tõstmiseks 79 000 tonni

---

1 Talurahva Hääli nr. 40. 2. aprillil 1941.

2 Sealsamas.

kunstväetist (lämmastikku, kaalimineraalväetisi ja superfosfaadi) vennasvabariikidest¹.

Samuti avaldus sõbralik abistav suhtumine nooresse vennasvabariigisse karjamajandusplaani täitmise kindlustamiseks.

Karjamajanduse produktiivsuse suurendamiseks oli suur tähtsus odavahinnalise jõusööda sissevedamisel teistest liiduvabariikidest. Kogusummas veeti sisse koreja jõusööta 80 000 tonni².

Töötava talurahva majapidamiste arengule mõjusid soodustavalt ka Põllutöö Rahvakomissariaadi süsteemis tehtud ümberkorraldused. Uue struktuuri kohaselt loodi keskasutuste juurde kaadrite-, maakorralduse-, arvestus-ökonomiline-, finants- ning plaaniosakond, keskraamatupidamine ja asjade valitsus³.

Põllumajanduse eriharude juhtimiseks loodi maaparanduse-, sovhooside-, põllumajanduse mehhaniseerimise-, loomakasvatuse-, veterinaar- ja metsade valitsus. Maakonnades loodi vastavate valitsuste osakonnad, valdades agro-zoo-vet punktid⁴.

---

¹ Rahva Hää! nr. 38, 14. veebr. 1941.

² Talurahva Hää! nr. 20, 14. veebr. 1941.

³ ENSV Teataja nr. 70 11. jaan. 1941. Art. 351.

⁴ Sealsamas.

Selle tulemusel suunati maale üle 500 põllumajandusliku spetsialisti ja agrotehniline abi muutus talurahvale seega kergesti kättesaadavaks. Valla agro-zoovetpunktis töötas vanemagronoom, agronoom, zootehnik, aiandusassistent, veterinaararst, maamõõtja ja statistik.

Loomade ravimiseks kehtestati tasuta arstiabi.

Nii oli maareformi teostamine kutsunud esile revolutsioonilise murrangu eesti külaelus. Sotsialistlike ümberkorralduste tulemusena veendus talurahvas praktiliste kogemuste najal, et ainult nõukogude kord võis kindlustada neile rahuliku ja eduka töö oma põldudel. Nõukogude võimu poolt teostatud ümberkorralduste tõttu taandus küla kultuuriline ja majanduslik mahajäävus ning tekkisid eeldused kõrgele tehnikale ja teadusele rajatud sotsialistliku põllumajanduse arendamiseks.

3. Sotsialistliku sektori loomine.

Eesti talurahval oli algelisi ühistöö kogemusi juba varem, nagu talgud mitmesugustel hooajatöödel, kooperatiivsed vormid põllutööriistade (masinate) ühisel kasutamisel jne.

Põllumajanduse mehhaniseerimise teostamiseks nõukogude maareformi elluviimisel seati ülesandeks organiseerida ulatuslikku põllutööriistade ühiskasutamist. Selleks soovitati uute talundite omanikel asutada masinate ühiskasutamise artelle, kuhu koonduvad lähestikku asuvad majapidamised. Ühiskasutamise artellid peavad hoolitsema, et liikmed oleksid varustatud hädavajaliku põllumajandusliku inventariga.

Lenini seisukoht oli: "Kui me ütleme: "Edendage ühinemist," - siis me anname direktiivi, mida on tarvis palju kordi proovida, et leida nende elluviimise lõpulik vorm. Kui on öeldud, et on tarvis taotleda vabatahtliku nõusolekut, siis see tähendab, et talupoega on vaja veenda ja et seda tuleb teha praktiliselt..."¹

---

¹ V. I. Lenin. Teosed 29. k., lk. 189-190.

Üheks selliseks praktiliseks veenmise vormiks ühistöö kasutamise paremusest oli masin-traktorijaamade võrgu loomine Eesti NSV-s. Sellele pandi alus 3. dets. 1940. a. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrusega, mille kohaselt nähti ette organiseerida 15 masintractorijaama (MTJ). Tehti korraldus ka 1000 isiku suunamiseks traktoristide kursustele, kelle hulgas pidi olema 30 % naiskodanikke¹.

Selle kohaselt omandas traktoristi kutse ENSV-s 300 naist, kes praktilises töös tõendasid, et naised on võimelised võrdseks tööks meestega ja aitasid kummutada rahva teadvuses igandina säilinud arvamust naiste alaväärtuslikkusest meestega võrreldes, millist seisukohta juurutati kodanlikus ühiskonnas eksploateerijate poolt. Hilisema korralduse alusel rajati veel 10 masintractorijaama.

1941. a. kevadeks oli Eesti NSV-s 25 masintractorijaama, mille käsutuses oli 331 traktorit 10 592 hobujõulise võimsusega².

Maaharimistööde teostamiseks tuli talupidajail MTJ-ga sõlmida vastav leping. Lepingus ettenähtud tööd teostas MTJ oma masinate, inimeste ja õliga. Tasu tehtud töö eest maksis talupoeg vastavate tasunormide alusel.

ENSV maakondades määrati kindlaks kolmesugused na-

---

¹ ENSV Teataja nr. 61, 6. dets. Art. 748, lk. 843.

² ENSV Teataja nr. 27, 19. veebr. 1941. Art. 37.

turaaltasu normid, olenevalt pinnase viljakusest. Maakonnad jaotati kolme liiki:

- I liik (kõige madalam tasu) - Saare-, Võru- ja Petserimaal,
- II liik - Valga-, Lääne-, Harju- ja Pärnumaal,
- III liik (kõige kõrgem tasu) - Viru-, Järva-, Viljandi ning Tartumaal¹.

Masintraktorijaamade kaudu rikastus Eesti NSV põllumajandus ajakohaste põllutöömasinatega. Igas jaamas oli 18-25 traktorit, lisaks kombaine, atru, äkkeid, külvimasinaid ja muid põllutööriistu.

Peale organisatsioonilis-tehnilise tähtsuse talurahvale olid masintraktorijaamad vahendajaks talupoegade ja linnatöölaliste vahel. Tehnika kasutamisega MTJ-de kaudu tajusid talupojad töölisklassi otsest abi põllumajandusele.

Masintraktorijaamade töötajatel oli tähtis osa ka maarahva poliitilise teadlikkuse tõstmisel. Olid ju traktoristid-brigadirid esimesed töötava talurahva hulgast, kes nõukogude valitsuse hoolitsusel said kvalifitseeritud tööjõududeks.

Samaaegselt masintraktorijaamade asutamisega loodi uute maasaajate abistamiseks ka hobu-masinriistade laenu-
tamispunktid.

ENSV Rahvakomissaride Nõukogude määruse kohaselt

---

¹ ENSV Teataja nr. 27, 11. jaan. 1941. Art. 351.

rajati üle maa 250 punkti 5000 hobusega ja vajalikkude põllutööriistadega. Arvuliselt maakondade järgi asutati

Harjumaale	30	laenutamispunkti,
Tartumaale	47	"
Virumaale	33	"
Võrumaale	26	"
Valgamaale	10	"
Petserimaale	12	"
Läänemaale	21	"
Viljandimaale	18	"
Pärnumaale	23	"
Saaremaale	15	"
Järvamaale	15	" ¹ .

Laenutamispunktid tulid asutada võimalikult uute maasaajate ja kehvikute läheduses, et hõlbustada nende abistamist.

Hobu-masinriistade laenutuspunktid allusid masin-traktorijaamadele, ühele masin-traktorijaamale allus 10 punkti. Iga 10 punkti peale oli määratud inspektor nende töö kontrollimiseks.

Punkti juhataja ülesandeks oli töölepingute sõlmimine ja üldine punkti töö juhtimine. Hobu-masinriistade laenutuspunktis töötas sepp, kes teostas vajalikud masinate remondid punkti masinatele, kuid võis tööd vastu

---

¹ ENSV Teataja nr. 37. 11. veebr. 1941. Art. 561.

võtta ka väljastpoolt. Töö eest saadud tasu läks hobu-
masinriistade laenutuspunktile, kuna sepp sai preemia
näol osa sellest. Lachoidja ja tallimehe ülesandeks oli
riistade ja masinate väljaandmine ning hobuste hooldami-
ne. Peale mainitud töötajate oli hobu-masinriistade lae-
nutuspunktis veel 8 töömeest, kes teostasid põllumajan-
duslikke töid väljas.

Tasud laenutatud riistade, samuti tehtud tööde eest
olid odavad. Näiteks päevane adra kasutamine maksis 60
kopikat, üheksapiilise kultivaatori kasutamine 80 kopi-
kat, kahejaolise äkke kasutamine 40 kopikat, reaskülvi-
masinate kasutamine vastavalt ridade arvule 2 - 2,30
rubla, rohuniidumasina kasutamine 4 rbl. jne.¹

Hobu-masinriistade laenutuspunktid asutati riigi
korraldusse läinud või Saksamaale ümberasunud isikute
majapidamistesse. Hobustele toidubaasiks nähti ette maa
kuni 2 ha hobuse kohta².

Masin-traktorijaamad ja hobu-masinriistade laenu-
tuspunktid olid suureks abiks kehviktalupoegadele ja uus-
maasaajaile 1941. a. kevadkülvi ettevalmistamisel ja teos-
tamisel. Järgnevad arvud näitavad, kui palju said tööta-
vad talupojad sel perioodil kasutada põllutööriistu. 1941.

---

¹ ENSV Teataja nr. 37. 11. veebr. 1941. Art. 561.

² ENSV Teataja nr. 37. Art. 561. 11. veebr. 1941.

a. kevadel oli tööle rakendatud:

3 000 atra,
1 000 vedruäket,
1 000 kultivaatorit,
3 500 sik-sak-seemendusäket,
832 reaskülvajat¹.

Selle suure abi tulemusena suudeti kevadkülviplaan täita 10. juuniks 111 %-liselt².

Maareformi teostamise käigus rajati 1940. a. sügisel endiste riigimõisate baasil riiklikud majapidamised - sovhoosid.

Sovhoosid hakkasid arendama oma majapidamisi moodsaama masinatehnika põhimõttel ja pidid seega talurahvast veenma suurte sotsialistlike mehhaniseeritud majapidamiste paremusis väikeste üksikmajapidamiste ees.

1941. a. alguseks oli ENSV-s loodud 113 sovhoosi. Maa üldpind ulatus neis üle 47 000 ha. Sovhoosides oli 2 180 hobust, 6 700 lehma ja 85 traktorit³.

EK(b)P IV kongressil püstitati ülesanne ühendada hulk väikesi sovhoose suurteks kõrge rentaablusega nõukogude majapidamisteks. Nii loodigi 1941. a. kevadel 113

---

¹ Talurahva Hääli nr. 72. 20. juunil 1941.

² Sealsamas.

³ Talurahva Hääli nr. 35. 21. märtsil 1941.

väikese sovhoosi asemel 27 eeskujulikku suurt sovhoosi¹.

Sovhoosides pandi suurt rõhku karjamajandusele, eriti tõukarja kasvatamisele. Sovhoosides oli 1941. aastal 29 karjasugulava. 10 aasta jooksul kavatseti rajada igasse sovhoosi sugulava².

Sovhoosides aretati ka sordipuhast viljaseemet talumajapidamiste jaoks.

Tõubaasi rajamise ja sordiseemne aretamise kõrval oli sovhooside ülesandeks linna ümbruse ja tööstuskeskuste läheduses varustada elanikke küllaldasel määral piima ja juurviljaga.

Keskmine lüps lehmalt 1940. aastal oli 3 100 kg³.

Sovhoosid kui riiklikud ühismajapidamisvormid pidid olema näiteks töötavale talurahvale ühiskondliku majapidamise paremusest võrreldes eramajapidamisega. Seetõttu oodati neilt eeskujulikku tööd ja plaani täitmist. Tegelikult aga esines paljude sovhooside töös lohakust ja ebaperemehelikku suhtumist ühiskondlikusse varasse. Näiteks revideerimisel leiti, et Viljandimaal Karksi vallas Kõnnu sovhoosis oli aprillikuu alguses veel külvi-seeme puhastamata. Loomasöödaviiljast oli osa küll jahva-

---

1 Talurahva Hääl nr. 35. 21. märtsil 1941.

2 Sealsamas.

3 Sealsamas.

tatud, kuid kuuri põrandale seemneviljaga segi paisatud. Kartulid olid asetatud lauta sõnnikule, loomasööda juurikad olid lauda nurgas hallitanud. Põllutööriistad olid täiesti korda seadmata.

Sama maakonna Lehli sovhoosis olid endise omaniku sead ühises laudas sovhoosi sigadega, kusjuures endise omaniku sead olid palju paremini toidetud, kui sovhoosi omad¹.

Arvatavasti lasksid sealsed sovhoositöötajad end mõjutada vähese teadlikkuse tõttu kulakute vastuagitatsioonist, mis Viljandimaal oli eriti tugev. Võimalik on ka, et sovhoosi juhtkond ei omanud veel küllaldaselt töökogemusi ühismajapidamise juhtimiseks.

ENSV valitsus ja EK(b)P Keskkomitee ei avaldanud survet kollektiviseerimiseks. Kui aga talurahvas selleks ise soovi avaldas, siis ei teinud valitsus takistusi kolhooside loomiseks.

Kapitalismi pärandina säilis vene vähemusrahvaga asustatud aladel agraarne ülerahvastus, mida agraarreform kohaliku maafondi vähesuse tõttu ei suutnud likvideerida. Olukorra lahendamiseks suunati osa maasoovijaid teistesse maakondadesse, kus oli olemas vabu maid. Osa töötavaid talupoegi ei soovinud oma kodukohast lahkuda. Kuna siinsel elanikkonnal olid tihedad kokkupuuted Vene

---

¹ Talurahva Hää! nr. 41. 4. aprillil 1941. a.

aladega ja eeskuju kollektiivsete majapidamiste paremusest lähemal kui teiste ENSV alade talurahval, siis reas kohtades talupojad ise tõstatasid kolhooside rajamise mõtte. Näiteks Petserimaalt ja samuti Narva-tagustest valdadest esitati juba 1940. a. sügisel arvukalt kollektiivseid avaldusi kolhoosidesse astumiseks¹.

Valitsuse esindajad, kes käisid kohapeal olukorraga tutvumas, selgitasid, et põllumajandus seal üksi rahvast toita ei suuda. Lisateenistuse hankimiseks tehakse käsitööd ja käiakse väljaspool maakonna piire palgatöödel. Ainult kollektiivmajapidamise süsteemis võis siin teostada uudismaade ülesharimist ja arendada loomakasvatust.

Enne kolhooside tegelikule organiseerimisele asumist kohandati kolhooside põhikiri meie oludele vastavalt.

Esimene Eesti kolhoos asutati Dolgaja Niiva külas Narva vallas ja nimetati "Krasnaja Niivaks". Kolhoosi liikmeks astusid kõik küla 32 taluomanikku¹.

29. septembril 1940. a. asutati Narva vallas ka teine kollektiivne majapidamine, kuhu koondus 70 liiget. See kolhoos võttis nimeks "Krasnaja Komarovka".

Ka Narva vallas Rodovili külas asutati kolhoos².

---

¹ Rahva Hääl nr. 98. 30. sept. 1940. a.

² Sealsamas.

Pärnumaal Tahkuranna vallas rajati kolhoos "Ühine jõud". Selle kollektiivmajapidamise 50 liiget otsustasid pearõhu asetada karjanduse ja aianduse arendamisele¹.

16. märtsil 1941. a. asutati Petserimaal Senno vallas kolhoos, millele pandi nimeks "Pariisi Kommuun". Kolhoosi astus 113 perekonda. Esimeheks valiti NSVL Ülemnõukogu saadik Ivan Savin. Kolhoosil oli 55 töö- hobust ja 21 lüpsilehma.

Põllumajandusliku inventar, loomasööt ja külvi- seeme ühiskondlustati. Kolhoosil oli oma rahvamaja, raadio, raamatukogu, asutati punane nurk².

Sooviavalduste esitamine kollektiivsete majapida- miste loomiseks jätkus. 1940. - 41. aastal rajati Ees- ti NSV-s kokku 6 kolhoosi³.

Masin-traktorijaamad, sovhoosid ja esimesed kol- hoosid olid sotsialismi kolleteks ja nõukogude võimu toetuspunktideks maal, mis pidid ette valmistama küla täieliku ülemineku sotsialismiteele. Nad etendasid ka suurt osa külarahva klassiteadlikkuse tõstmisel ja kas- vatasid nõukogude korra aktiviste. Nad näitasid tootli- kele jõududele külas kätte uued arenguperspektiivid. Need sotsialismi kolded kutsus ellu nõukogulik maareform.

---

¹ Talurahva Hääl nr. 24. 11. okt. 1940. Täien- davad andmed nimetatud kolhoosi kohta autoril puuduvad.

² Talurahva Hääl nr. 35. 21. märtsil 1941.a.

³ Rahva Hääl nr. 38. 14. veebruaril 1941. a.

L õ p p s õ n a.

Nõukogude Liidu otsustava abiga saavutas eesti töörahvas 1940. aastal võidu kapitalismi üle poliitiliselt. Nõukogude maareform aitas õhnestada kapitalismi majanduslikku baasi ja võimaldas asuda sotsialismi ülesehitamisele.

Nõukogude maareformi tulemusena muutus maa rahva pärisomanduseks ja toimus maa õiglase jaotus. 53 000 maata ja vähese maaga töötavat talupoega said nõukogude võimult üle 55 000 hektari maad. Uusmaasajaile anti pikaajalist krediiti loomade ja inventari muretsemiseks ning hoonete ehitamiseks. Talupojad vabastati kodanliku maareformiga seoses olevate võlgade, samuti rendi tasumisest. Maareform nõrgestas kulakute võimu, tegi lõpu talurahva proletariseerumisele ja pani aluse tööliisklassi ja talurahva liidu kindlustamisele.

Nõukogude võimu igakülgne abi põllumajandusele võimaldas tunduvalt tõsta toodangu produktiivsust. Põllumajandussaadustele avanesid laiad turustamisvõimalused oma ja vennasvabariikide turgudel.

Juba esimesel nõukogude võimu aastal ilmnes sotsialistliku põllumajanduse üleolek kodanliku Eesti põllumajandusest.

Kasutades vennasvabariikide abi ja kogemusi loodi Eestis sotsialistliku sektorina 27 sovhoosi, 25 masin-traktorijaama, 250 hobu-masinriistade laenutuspunkti ning 6 kolhoosi.

Esimese nõukogude aasta jooksul ei jõutud veel maa-reformi täielikult lõpule viia. 5000 talu jäi veel välja jagamata, kulakluse vastupanu ei suudetud täielikult maha suruda, ehkki komandeerivad positsioonid kaotati. Osaliselt säilis veel agraarne ülerahvustus.

Maareform oli siiski üks põhilisi ümberkorraldusi sotsialistliku ülesehitustöö käigus, mis tõi kaasa töötava rahva heaolu tõusu.

Sotsialistlikku ülesehitustööd Eesti NSV-s katkestas fašistliku Saksamaa kallaletung Nõukogude Liidule 1940. aasta suvel. Eesti sattus saksa okupantide võimu alla. Sakslased koos oma käsilase - eesti kodanlusega võtsid talurahvalt nõukogude võimu poolt antud maa ja taastasid kapitalistliku orjuse.

Pärast sakslaste purustamist Suures Isamaasõjas ja Nõukogude Eesti vabastamist 1944. a. sügisel, taastati nõukogulik maareform.

1944. - 47. a. nõukogude maareformi taastamise perioodil loodi külakodanluse ja rahvavaenlaste maa võõrandamise tulemusena riiklik maafond, mille suurus oli 927 049 ha. Sellest anti rohkem kui 42 000-nde maata ja vähese maaga talupojale maad. Külas loodi sotsialismi kolletena uusi masin-traktõrijaamu, hobu-laenutuspunkte

ja sovhoose. Rajati ka hulk abimajandeid asutiste ja ettevõtete töötajaile.

Nõukogude maareformi tagajärjel toimusid külas sügavad muudatused. Proletariaadi diktatuuri tingimustes teostatud maareformi läbiviimine lõi uued agraarsuhted, mis vastasid NSV Liidu talurahva agraarsuhetele kollektiviseerimise eelsel perioodil.

Proletariaadi diktatuur muutis talurahva sotsiaalsel seisundil ja tõstis poliitilist teadlikkust.

Eesti töötav talurahvas veendus oma kogemuste põhjal, et ta ei ole suuteline väiketalundite kaudu saavutama järsku majanduslikku tõusu, sellepärast valis ta sotsialistliku suurmajapidamise, kolhoosi tee. Kollektiviseerimine omandas Eestis eriti 1949. aastal talupoegade eneste initsiatiivil ja kommunistliku partei juhtimisel massilise iseloomu. Selle alusel likvideeriti küla eksploateerijate klass - kulaklus.

Kapitalismilt sotsialismile üleminekuvormide kaudu siirdus eesti talupoeg sotsialismile. Seega lahendas eesti talurahvas agraarküsimuse, mida ta varem ei suutnud lahendada paljude sajandite vältel.

Kasutatud kirjandus.

I Marksismi-leninismi klassikud.

1. L e n i n, V. I. Kapitalismi arenemine Venemaal, Teosed, 3 kd., Tallinn 1950.
2. L e n i n, V. I. Revolutsioon ja agraarküsimus, Teosed, 24. kd., Tallinn 1954.
3. L e n i n, V. I. Üks revolutsiooni põhiküsimusi, Teosed, 25. kd., Tallinn 1954.
4. L e n i n, V. I. Sotsialistlik revolutsioon ja rõhutatud rahvaste vabastamine, Teosed, 21. kd., Tallinn 1953.
5. L e n i n, V. I. Publitsisti päevikust, Teosed, 25. kd., Tallinn 1954.
6. L e n i n, V. I. Tööliste liit töötavate ja ekspluateeritavate talupoegadega, Teosed, 26. kd., Tallinn 1954.
7. S t a l i n, J. V. Aruandekõne ÜK(b)P XIII kongressile, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952.

II Muu kirjandus.

1. B r a n d t, E. Eesti majanduse olukord kodanliku diktatuuri perioodil, Tallinn 1955.

2. B u z u l u k o v, N. Eesti NSV talundite majanduse analüüs alates nõukogude maareformist (1944-1947) kuni massilise kollektiviseerimiseni (1949. a.). Nõukogude teaduse arenemisest Eesti NSV-s 1940-1950. Tallinn 1950.
3. Eesti NSV ajalugu, Tallinn 1952.
4. Eesti NSV maareformi küsimusi, Tallinn 1944.
5. Esimene Eesti Töötava Talurahva Kongress. Tallinn 1945.
6. K ä b i n, I. Kümme aastat nõukogude võimu. Ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 13, Tallinn 1950.
7. K ö ö r n a, A. Suurtööstuse natsionaliseerimine Nõukogude Eestis 1940. a. "Edasi" nr. 120, 19. juuni 1955.
8. L a u r i s t i n, J. Esimene nõukogude aasta Eestis. Tallinn 1946.
9. M a t i n, V. Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, Tallinn 1955.
10. M u r e l, R. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine. Tallinn 1950.
11. M ä e, A. Nõukogude maareformi tulemused. Ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 1 Tallinn 1950.
12. S a a t, J. Eesti rahva taasühinemine Nõukogude rahvaste vennaliku perega. "Rahva Hääl" nr. 185, 6. aug. 1954.
13. S i l d m ä e, I. Fašistlik Eesti kodanlus imperialistliku agressiooni teenistuses nõukogude vastase sõja ettevalmistamisel. Tallinn 1952.

14. S i l d m ä e, J. Revolutsioonilised sündmused Eestis 1940. a. suvel. "Edasi" nr. 55, 18. juuli 1953.
15. S o o v i k, H. 1940. aasta suvel. Õhtuleht nr. 169, 19. juuli 1955.
16. Z a b r o d s k a j a, S. Eestimaa kommunistlik partei fašistliku diktatuuri kukutamise ja nõukogude võimu taastamise ajajärgul. Tallinn 1954.
17. V a r e s, J. Mida tõi nõukogude võim eesti rahvale. Viis aastat Nõukogude Eestit. Tallinn 1945.
18. V a r e s, J. Nõukoguliku maareformi puhul. Nõukogude Eesti taassünd. Tallinn 1945.
19. V e i m e r, A. Iseloomulikke jooni Eesti NSV majanduse sünnist. Eesti NSV majandusprobleeme. Tallinn 1945.

III Allikmaterjalid.

1. Eesti NSV Teataja 1940, 1941.
2. "Kommunist" 1941.
3. "Postimees" 1940, 1941.
4. "Rahva Hääli" 1940, 1941.
5. "Talurahva Hääli" 1940, 1941.
6. Riigi Teataja 1940.

IV Suusõnalisi andmeid.

Endise Võrumaa Valgjärve valla töötaja Karl Pragi mälestusi.

S i s u k o r d .

Eessõna	lk.	1
Sissejuhatus.	lk.	3
I Nõukoguliku agraarreformi ettevalmistav pe- riood.	lk.	9
1. Talurahva olukord kodanlikus Eestis . .	lk.	9
2. Riigivolikogu deklaratsioon ja seadus- andlus maaküsimuses	lk.	23
II Nõukoguliku maareformi elluviimine 1940 - 1941.	lk.	37
1. Klassivõitlus maareformi teostamisel .	lk.	41
2. Nõukoguliku agraarreformi kajastumine eesti talurahva olukorras.	lk.	48
3. Sotsialistliku sektori loomine	lk.	62
Lõppsõna.	lk.	72
Kasutatud kirjandus	lk.	75
Sisukord.	lk.	78